

KUVAT KOMMUNIKOINNIN TUKENA VARHAISKASVAT-
TAJAN JA MAAHANMUUTTAJATAUSTAISEN LAPSEN
VÄLILLÄ

Marika Lamberg ja Nina-Maria Ollikkala
Opinnäytetyö, syksy 2016
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)
LTO virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Lamberg, Marika & Ollikkala, Nina-Maria. Kuvat kommunikoinnin tukena varhaiskasvattajan ja maahanmuuttajataustaisen lapsen välillä. Diakonia-ammattikorkeakoulu, syksy 2016. 45 s., 2 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK) + LTO virkakelpoisuus.

Opinnäytetyömme oli toiminnallinen opinnäytetyö. Toiminnallisen opinnäytetyömme konkreettinen tuotos oli kuvamateriaalitiedosto, joka on tiedoston muodossa ladattavissa varhaiskasvattajien käyttöön. Kuvamateriaalitiedosto sisältää kuvia, joita varhaiskasvattaja voi käyttää kommunikoinnin tukena kieltä osaamattoman maahanmuuttajataustaisen lapsen kanssa kommunikoidessaan. Kuvamateriaalitiedoston tarkoitus on auttaa suomen kieltä osaamattoman maahanmuuttajataustaisen lapsen ja varhaiskasvattajan välistä kommunikointia.

Työmme koostui Facebook sivuston Varhaiskasvattajien materiaalipankki –ryhmälle tehdystä kuvamateriaalitiedostosta ja kirjallisesta raportista. Kuvamateriaalitiedostoon keräsimme kuvia päiväkodin arjen tapahtumista. Kuvat auttavat kieltä osaamatonta lasta paremmin ymmärtämään tapahtumia ympärillään sekä oppimaan kieltä. Kuvamateriaalitiedosto on nopeasti käyttöön otettava ja muokattava varhaiskasvattajan työväline.

Työssä käymme läpi varhaiskasvatusta sekä kielen oppimiseen ja kommunikointiin liittyviä asioita. Kuvien valintaan vaikutti myös opiskelijoiden oma tuntemus päiväkodin arjesta sekä toteutetun kyselyn pohjalta nousseet toivomukset ja tarpeet. Aineiston kuvamateriaalitiedostoon keräsimme Papunetin kuvapankista.

Kuvamateriaalitiedostolle oli selkeä tarve. Maahanmuuttajataustaisia lapsia on saapunut runsaasti eripuolille Suomea. Maahanmuuttajataustaiset lapset ovat osa päiväkodin arkea jo nyt, mutta tulevaisuudessa heitä on päivähoidossa vielä nykyistäkin enemmän.

Asiasanat: Varhaiskasvatus, kuvakommunikointi, maahanmuuttaja

ABSTRACT

Lamberg, Marika and Ollikkala, Nina-Maria.

Images to support communication in early childhood education.

45 p., 2 appendices. Language: Finnish. Helsinki, Autumn 2016. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Social Services and Education.

Degree: Bachelor of Social Services.

This bachelor's thesis is a functional study which consists of a report and a product. The objective of this thesis was to produce an image collection file to be used by early childhood educators in their work with immigrant children who do not understand Finnish. The image collection includes pictures from daily life in a kindergarten. The images will help the children to acquire the Finnish language and to understand activities around them better. A questionnaire was sent to the educators to find out what kind of pictures were needed in the kindergarten's daily routines.

The image collection file is quickly deployable and an editable tool for the early childhood educator. The product, an image collection file, was produced for the Facebook group of early childhood educators and to be used in early childhood education to support communication between the staff and the children with an immigrant background. The written report as a part of the thesis covers the theory background and the process description. The selection of images was based on the students' personal knowledge of the kindergarten's everyday life and wishes and need that were found in the survey. The images were selected by Papunet's image bank.

There was an obvious need for the image collection file due to the large number of immigrant children that have arrived across Finland. Immigrant children are a part of nursery life already and in the future their number will increase.

Keywords: Early childhood education, image communication, immigrant

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 VARHAISKASVATUS JA KULTTUURI	8
2.1 Varhaiskasvatus ja sitä ohjaavat säädökset	8
2.2 Maahanmuuttajataustainen lapsi varhaiskasvatuksessa	11
2.3 Kulttuurin huomiointi varhaiskasvatuksessa	12
2.4 Kasvatuskumppanuus	14
2.5 Maahanmuuttajataustaisten lasten määrä varhaiskasvatuksessa	16
3 KIELI JA KOMMUNIKOINTI	18
3.1 Vieraan kielen oppiminen	18
3.2 Puhetta tukeva ja korvaava kommunikointi	20
3.3 Kuvien käyttö arjessa	22
3.4 Varhaiskasvattaja ymmärtää lapsen kulttuuritaustan vaikutukset	24
3.5 Varhaiskasvattaja tiedostaa ympäristön vaikutuksen	25
3.6 Varhaiskasvattaja huomioi lapsen erityisyyden	26
3.7 Varhaiskasvattaja arvioi kielitaitoa	28
4 TOIMINNALLISEN OPINNÄYTETYÖN VAIHEET	30
4.1 Toiminnallinen opinnäytetyömme	30
4.2 Opinnäytetyön toteuttaminen	31
4.3 Kuvamateriaalitiedoston tarvekyselyn palaute	32
4.4 Kuvamateriaalitiedoston toteutus	33
4.5 Toiminnallisen opinnäytetyön tuotoksena kuvamateriaalitiedosto	35
4.6 Kuvamateriaalitiedoston käyttö	35
4.7 Palautetta kuvamateriaalitiedostosta	37
5 POHDINTA	40
LÄHTEET	43

LIITE 1 KUVAMATERIAALITIEDOSTO	1
LIITE 2	23

1 JOHDANTO

Itsensä ilmaiseminen on jokaiselle ihmiselle tärkeää koko elämän ajan lapsuudesta lähtien. Itsensä ilmaisemista on kyky kertoa esimerkiksi omista tunteistaan, haluistaan ja toiveistaan. Tämä kyky vaikuttaa ihmisen itsetuntoon, itsekunnioitukseen, itsenäisyyteen ja omanarvon tunteeseen. Jotta ihminen voi pitää itseään tasa-arvoisena yksilönä muiden kanssa, hänen täytyy pystyä sanoittamaan omia tunteitaan sekä kertomaan, mitä hän haluaa tai mistä hän ei pidä. Jos ihminen ei kykene ilmaisemaan itseään, hän voi kokea olevansa arvottomampi kuin muut ja hän voi syrjäytyä sosiaalisen yhteisön ulkopuolelle ja jopa vieraantua siitä. (von Tetzchner & Martinsen 2000, 15.) Puhuminen on yleisin keino kommunikoida, mutta jos yhteistä kieltä ei ole, on puhetta täydennettävä muilla keinoilla, esimerkiksi kuvien avulla.

Toiminnallisen opinnäytetyömme konkreettinen tuotos oli kuvamateriaalitiedosto, joka on tiedoston muodossa ladattavissa varhaiskasvattajien käyttöön. Kuvamateriaalitiedosto sisältää kuvia, joita varhaiskasvattaja voi käyttää kommunikoinnin tukena kieltä osaamattoman maahanmuuttajataustaisen lapsen kanssa kommunikoidessaan. Kuvamateriaalitiedoston tarkoitus on auttaa suomen kieltä osaamattoman maahanmuuttajataustaisen lapsen ja varhaiskasvattajan välistä kommunikointia.

Internetissä Facebookin Varhaiskasvattajien materiaalipankki -sivustolla tekemämme kyselyn tulos oli, että useimmilla maahanmuuttajataustaisten lasten kanssa työskentelevillä varhaiskasvattajilla ei ollut työpaikallaan valmiita kuvia, joita voisivat käyttää kommunikoinnin tukena. Kyseisen kyselyn innoittamina päädyimme kokoamaan kuvia varhaiskasvattajien käyttöön.

Usein varhaiskasvatusikäisen maahanmuuttajataustaisen lapsen hoitopaikka on päiväkotit. Päiväkodissa maahanmuuttajataustainen lapsi tulee osalliseksi sosiaalista ryhmää. Varhaiskasvattajalla on mahdollisuus tukea lasta sosiaalisiin kontakteihin ja maahanmuuttajataustaisella lapsella on hyvät edellytykset oppia suomea.

Kielen kehittyminen on tärkeässä asemassa ja kiinteästi yhteydessä koko lapsen kognitiiviseen kehitykseen. Vieraan kielen oppiminen on yksilöllistä. Oppimiseen vaikuttaa kielellinen lahjakkuus, motivaatio, ikä, persoonallisuus, oppimistyyli ja siihen liittyvät oppimistavat. Lapsen kehityksessä kieli ja vuorovaikutus ovat oleellisen tärkeitä. Kielen avulla saadaan avaimet ajatteluun, havaitsemiseen, tuntemiseen ja tietämiseen. Puhetta tukeva kommunikointi tulisi aloittaa selkeillä ja helpoilla kuvilla. Kuvien käyttö tulisi aloittaa säännöllisenä ja jatkuvana arkipäivän eri tilanteissa, jotta lapsen sanavarasto karttuu ja hän oppii eri kuvien merkitykset.

Kuvia käytetään moniin tarkoituksiin, mutta tärkeintä on tarjota puhetta korvaava kommunikointi keino niille jotka sitä tarvitsevat sekä tukea ja ylläpitää kommunikoinnin jatkumista. (Heister Trygg 2010, 130).

Kuvamateriaalitiedostossa olevien kuvien avulla varhaiskasvattaja voi täydentää kommunikointia kieltä osaamattoman maahanmuuttajataustaisen lapsen kanssa. Kuvat auttavat kieltä osaamatonta lasta paremmin ymmärtämään tapahtumia ympärillään sekä oppimaan kieltä. Kuvat tukevat ja täydentävät kommunikointia maahanmuuttajataustaisen lapsen ja varhaiskasvattajan välillä varsinkin alun kommunikoinnissa, ennen kuin lapsi oppii kieltä.

Kuvien valintaan vaikutti kielen oppimisen teoriaan tutustumisen lisäksi opiskelijoiden omat kokemukset päiväkodin arjesta sekä toteutetun kyselyn pohjalta nousseet toivomukset ja tarpeet. Aineisto kuvamateriaalitiedostoon on koottu Papunetin kuvapankista internetin osoitteesta www.papunet.fi. Kuvamateriaalitiedosto on ladattu Facebookin Varhaiskasvattajan Materiaalipankkiin. Samalta yhteisöltä pyysimme myös palautetta kuvamateriaalikansioon kerätyistä kuvista.

Palaute kuvamateriaalitiedoston tarpeellisuudesta oli yksimielinen. Palautteessa kaikki vastaajat ilmoittivat voivansa hyödyntää kuvamateriaalitiedostossa olevia kuvia työssään.

2 VARHAISKASVATUS JA KULTTUURI

2.1 Varhaiskasvatus ja sitä ohjaavat säädökset

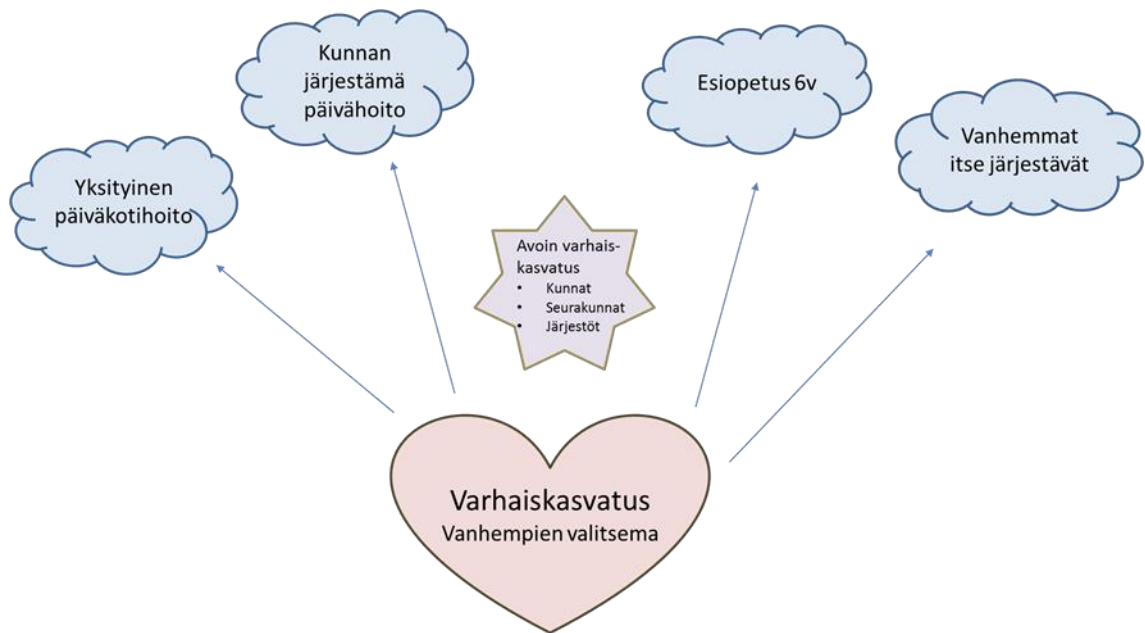
Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen hoidon, opetuksen ja kasvatuksen suunnitelmallista ja tavoitteellista ja kokonaisuutta. Varhaiskasvatus pyrkii tukemaan lapsen kasvua, kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015.) Tavoitteisiin pääseminen edellyttää kiinteää vuorovaikutusta, kasvatuskumppanuutta varhaiskasvattajien ja lasten vanhempien välillä. Näin varhaiskasvatuksesta muodostuu lapselle kokonaisuutena mielekäs elämänvaihe. (Vilén, Vihunen, Vartiainen, Sivén, Neuvonen & Kurvinen 2008, 186.)

Varhaiskasvatusta järjestetään perhepäivähoidossa, päiväkodissa sekä muuna varhaiskasvatuksena muun muassa kerho- ja leikkitoimintana. Varhaiskasvatukseen ovat oikeutettuja kaikki alle kouluikäiset lapset. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015.) Seurakunnat ja järjestöt ylläpitävät myös varhaiskasvatustoimintaa, kuten esimerkiksi kerhotoimintaa. Kunnilla on usein tarjolla myös avointa varhaiskasvatusta. (Vilén ym. 2008, 189.) Vanhemmilla on yhteiskuntamme tarjoamana vaihtoehtona myös mahdollisuus hoitaa pieniä lapsia, alle kolmevuotiaita, kotihoitotuella kotona. (Kela 2016; Vilén ym. 2008, 189).

Varhaiskasvatusta on myös maksuton esiopetus, jota kunnan on velvollisuus järjestää. Perusopetuslaissa (L 1040/2014) määritellään, että lapsen on osallistuttava vuoden mittaiseen esiopetukseen oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna. Velvoittavan esiopetuksen tavoitteena on lasten oppimisedellytysten parantaminen tarjoamalla heille tarvittavaa tietoa ja taitoa.

Käsitteenä *educare* (education ja care giving) kuvaa suomalaista päivähoitojärjestelmää ja pohjoismaista hyvinvointivaltion varhaiskasvatusmallia. Tämä järjestelmä ja malli tarjoavat lapselle hoitopaikan tarpeiden mukaan ja antaa vanhemmille mahdollisuuden käydä töissä. Päivähoidossa tarjotaan ikätason mukaan monipuolisesti kasvatuksellista ja opetuksellista toimintaa. Hoidon, kasvatuksen,

opetuksen ja leikin kokonaisuus luovat välineet pedagogiseen toimintaan. Kuviossa (KUVIO 1) esiteltynä eri vaihtoehdot joissa varhaiskasvatusta toteutetaan. Varhaiskasvatusta järjestetään päivähoidossa. Päivähoidoksi katsotaan päiväkotit, perhepäivähoitajat, leikkitoiminnot tai muut päivähoitotoiminnot. Esiopetus on osana varhaiskasvatusta. (Vilén ym. 2008, 186.)

KUVIO 1. Varhaiskasvatuksen vaihtoehdot

Asetus lasten päivähoitosta (A 239/1973) säilyi ennallaan, mutta laki lasten päivähoitosta muuttui 1.8.2015 alkaen Varhaiskasvatuslaiksi (L 36/1973) jossa määriteltynä myös varhaiskasvatuksen käsite. Varhaiskasvatuslaissa määritellään lapsen oikeutta varhaiskasvatukseen. Laki velvoittaa kaikkia varhaiskasvatusta tarjoavia palveluntuottajia soveltamaan kyseistä lakia. Lain tarkoitus on edistää lapsen kasvua, hyvinvointia, terveyttä ja kehitystä. Lain tavoitteena on edistää lapsen oppimista ja tarvittaessa tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve sekä tarjota tarpeeseen tarkoituksenmukaista apua. Laissa on myös kohta jossa määritellään, että varhaiskasvatuksen tavoite on edistää ja kehittää lapsen yhteistyö- sekä vuorovaikutustaitoja sekä ohjata lasta yhteiskunnan jäsenyyteen.

Varhaiskasvatuslain määrittelemä varhaiskasvatus käsite tuo tarkemmin varhaiskasvatuksen tavoitteita esille. Maahanmuuttajataustainen lapsi hyötyy uudesta

selkeämmästä laista ja siihen määritellyistä tavoitteista. Opinnäytetyömme pyrki myksen voi perustella myös tämän lain kautta. Opinnäytetyömme tuotos pyrkii osallistamaan lasta enemmän, kehittämään vuorovaikutustaitoja ja noiden taitojen myötä ohjaamaan lasta yhteiskunnan jäsenyyteen.

Varhaiskasvatusta määrittelee myös YK:n Lapsen oikeuksien sopimus joka pyrkii takaamaan perusoikeuksien toteutumisen kaikille lapsille. Sopimuksessa on määritelty, että kaikki sopimuksessa määritellyt oikeudet koskevat kaikkia lapsia tasa-arvoisesti, riippumatta rodusta, ihonväristä, sukupuolesta, kielestä, uskonnosta, poliittisista tai muista mielipiteistä, kansallisesta, etnisestä tai sosiaalisesta alkuperästä, varallisuudesta, vammaisuudesta, syntyperästä tai muista seikoista. Kaikenlainen syrjintä on kiellettyä. Jokaisella lapsella on oikeus elämään ja kehittymiseen täysipainoisesti sekä omaan mielipiteeseen. (Unicef i.a; Eerola-Pennanen 2011, 233.)

Varhaiskasvatustalaki (L 36/1973) määrittelee varhaiskasvatusta valtakunnallisesti. Kunnat ovat lain mukaan velvollisia järjestämään varhaiskasvatusta. Kunnat voivat tarjota varhaiskasvatuksen itse tai järjestää sen tarjoaminen muuten esimerkiksi yhteistyössä toisen kunnan kanssa tai ostamalla palvelun yksityiseltä. Laissa on kunnille myönnetty oikeus laatia valtakuntaisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikallisia varhaiskasvatussuunnitelmia. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat voi laatia ryhmä-, yksikkö-, palveluntuottaja- tai toimintamuotokohtaisesti.

Varhaiskasvatus on vuodesta 2013 kuulunut Opetushallituksen alaisuuteen. 1.8.2016 voimaan tulleen Varhaiskasvatustalain mukaisesti Opetushallitus päättää uusista varhaiskasvatussuunnitelman perusteista. Opetushallituksen tavoite on saada valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet valmiiksi vuoden 2016 lokakuussa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on tavoitteena saada käyttöön elokuussa 2017. (Opetushallitus i.a.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoite on varhaiskasvatuksen yhdenvertainen toteuttaminen koko maassa. Kunnilla on monia mahdollisuuksia jär-

jestää varhaiskasvatus tarvittavassa laajuudessaan. Kuntien ei ole pakko järjestää varhaiskasvatusta itse, mutta kunnilla on velvollisuus arvioida sen toteutumista. Kunnan varhaiskasvatussuunnitelmassa näkyy selvemmin kunnan varhaiskasvatuksen palvelujärjestelmä. Yksikön varhaiskasvatussuunnitelmasta näkyy yksikön ja kunnan tarjoama varhaiskasvatuksen kokonaisuus. Lapsen yksilöllisessä varhaiskasvatussuunnitelmassa näkyy lapsen tarvitsema tuen tarve ja suunnitelma kuinka tuki lapselle järjestetään. (Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämis keskus 2005)

Suomenkieltä osaamattoman maahanmuuttajataustaisen lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa voi olla tavoitteena, että lapsi oppii suomea. Kuvien käyttö kommunikoinnin tukena voi olla yksi suunnitelmallinen keino päästä tavoitteeseen. Kuvamateriaalitiedoston kuvia voi käyttää tavoitteellisesti jolloin niiden käyttö mainitaan myös lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa.

2.2 Maahanmuuttajataustainen lapsi varhaiskasvatuksessa

Maahanmuuttajataustainen lapsi on lapsi, jonka ensikieli on muu kuin suomi, ruotsi, romaani, saame tai viittomakieli. Lapsen vanhemmat tai toinen vanhempi on maahanmuuttaja ja he puhuvat perhepiirissään muita kuin edellä mainittuja kieliä. Lapsi voi olla syntynyt Suomessa ja hänen vanhempansa tai isovanhempansa ovat maahanmuuttajia tai lapsi on muuttanut muualta Suomeen. Maahanmuuttajiksi kutsutaan kaikkia maahan muuttaneita: siirtolaisia, pakolaisia, turvapaikanhakijoita ja paluumuuttajia. (Kivijärvi 2011, 246–247.)

Laki kotoutumisen edistämisestä (L 1386/2010) koskee maahanmuuttajia, joilla on ulkomaalaislaissa määritelty voimassa oleva oleskelulupa Suomessa. Laki on laadittu edistämään maahanmuuttajien kotoutumista ja mahdollisuutta osallistua suomalaisen yhteiskunnan toimintaan aktiivisesti. Lain tarkoitus ja tavoite on myös edistää yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa sekä myönteistä vuorovaikutusta eri väestöryhmien välillä. Lasten kohdalla tämän lain toimenpiteitä ja palveluja mietittäessä lapsen toiveet ja mielipiteet on otettava huomioon lapsen kehitystason

ja iän edellyttämällä tavalla. Lasta tulee kuulla hänen omalla äidinkielellään. Lapsella kotoutumista edistävänä toimenpiteenä voidaan esimerkiksi tarjota kunnallisena palveluna tuotettua päivähoidoa, jotta lapsi oppii suomen kielen.

Varhaiskasvatussuunnitelmassa ja sen perusteissa määritellään, että maahanmuuttajataustaisille lapsille on järjestettävä varhaiskasvatus niin, että lapsi kokee olevansa ja on osa sosiaalista ryhmää. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on kirjattuna, että varhaiskasvatuksessa maahanmuuttajataustaisten lasten vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö on erittäin tärkeää. Vanhemmille tulee tiedottaa tavoitteet ja periaatteet suomalaisessa varhaiskasvatuksessa. Tavoitteena on edistää maahanmuuttajataustaisen lapsen suomen tai ruotsin kielen oppimista, mutta vanhempien tulee tiedostaa myös lapsen oman äidinkielen merkitys ja sen taidon säilyttämiseen käytettävät keinot. Näin on mahdollisuus luoda pohja toimintaan perustuvalla kaksikielisyydelle. Tällä luodaan pohja ja annetaan mahdollisuus lapsen kotoutumisen edistämiseen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 41.)

Maahanmuuttajataustaisen lapsen varhaiskasvatus järjestetään ihan tavallisessa varhaiskasvatuspalveluihin kuuluvassa hoitopaikassa, useimmiten päiväkodissa. Näin lapsi tulee osalliseksi sosiaaliseen ryhmään ja häntä on mahdollista tukea sosiaalisiin kontakteihin. Sosiaalisten kontaktien mahdollisuutta tuetaan ryhmässä. (Kivijärvi 2011, 247.)

2.3 Kulttuurin huomiointi varhaiskasvatuksessa

Kulttuureihin liittyvät perinteet, arvot, uskomukset ja toimintatavat määrittelevät ihmisten elämänalueita heti syntymästä alkaen. Kulttuurilla on siis vaikutusta myös lapsen kotona saamaan hoitoon sekä myöhemmin lapsen kehittymiseen. Vanhempien valinnat ja toiminnat vaikuttavat lapseen jokaisessa kulttuurissa. (Isosävi & Kuittinen 2013, 78–80.)

Varhaiskasvattajilta vaaditaan siis taitoa ja osaamista monikulttuuriseen kasvatukseen, josta ei ole yhtenäisesti käytettyä määritelmää. Sen sijaan tutkijat Grant

ja Sleeter ovat nostaneet esille perusedellytyksiä ja lähtökohtia monikulttuuriselle kasvatukselle. (Eerola-Pennanen 2011, 237–238.)

Grantin ja Sleeterin mukaan on viisi tapaa toteuttaa monikulttuurisuuskasvatusta. Ensimmäisenä tapana on perinteinen opetus, jossa painopisteenä on kulttuurien erilaisuus. Tällöin lapsille tarjotaan yhteiskuntaan sosiaalistumiseen tarvittavat taidot ja lapselta pyritään häivyttämään piirteet omasta kulttuurista ja vahvistamaan valtakulttuurin piirteitä. (Eerola-Pennanen 2011, 237–238.)

Toisena tapana on myönteisiin ihmissuhteisiin perustuva lähestymistapa, jolloin painotuksena ovat ihmisten väliset suhteet, joissa erilaisuus hyväksytään. Päämääränä on lasten välinen tasapainoinen yhteiselo, joka on riippumaton rodusta, sosiaaliluokasta, sukupuolesta tai vammasta. Yhteisöllisyys, suvaitsevaisuus ja hyväksyntä korostuvat. Ongelmat pyritään poistamaan ja ratkaisemaan rakentavalla kommunikoinnilla ja arvostamalla ja hyväksymällä erilaisuus. (Eerola-Pennanen 2011, 238.)

Kolmantena tapana on yksittäisen ryhmän kulttuuriin tutustumista painottava lähestymistapa. Tässä tarkastellaan yhtä ryhmää ja sen kulttuuria. Tavoitteena on tietoisuuden lisääminen lapsiryhmässä olevista vähemmistöryhmistä. Tavoitteena myös nostaa enemmistökulttuurin lasten positiivista suhtautumista vähemmistöryhmiä kohtaan. (Eerola-Pennanen 2011, 238–239.)

Neljäntenä tapana on lähestyminen monikulttuurisesti. Tässä lähestymistavassa yhdistyvät edellä olevien kohtien elementit ja painotetaan moniarvoisuutta. Sosiaalinen oikeudenmukaisuus on tärkeintä, jolloin pyritään vastaamaan jokaisen lapsen tarpeisiin. Yhteen kulttuuriin kasvaminen, ennakkoluulojen vähentäminen ja syrjinnän estäminen ovat tapoja kohti tasa-arvoista ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta. Myönteinen minäkuva, ryhmätyöskentely, toisten lasten huomioon ottaminen ja kunnioitus korostuvat. (Eerola-Pennanen 2011, 239.)

Viidentenä monikulttuurinen ja sosiaalisesti uudistava kasvatustapa, joka tavoittelee hyvinvointia kaikkien ihmisryhmien ja kulttuurien kannalta. Meneillään olevan aikakauden näkökulmat ja arvot huomioidaan. Avoin keskustelu luo lapsille

mahdollisuuden tiedostaa valtakulttuurin ja sen rakenteet. Lapset oppivat itse analysoimaan yhteiskunnan toimintatapoja. (Eerola-Pennanen 2011, 239–240.)

Meidän lähestymistapamme on toisena mainittu myönteisiin ihmissuhteisiin perustuva lähestymistapa. On tärkeää, että erilaisuus hyväksytään ja kommunikoidulla pyritään ratkaisemaan ja poistamaan ongelmia. Kuvamateriaalikansion kuvien on tarkoitus parantaa kommunikoinnin mahdollisuuksia ja sitä kautta vähentää ongelmia. Toisten ihmisten arvostus antaa valmiudet tasapainoiseen yhteisloon erilaisten ihmisten kanssa. Toisten ihmisten arvostus saa myös aikaan sen, että halutaan löytää kuvista apua kommunikointiin.

2.4 Kasvatuskumppanuus

Varhaiskasvatuksessa vanhempien ja päivähoiton kasvatusyhteistyötä kutsutaan kasvatuskumppanuudeksi (Kaskela & Kekkonen 2006, 11; Halme & Vataja 2011, 74). Kasvatuskumppanuus on molempien osapuolten tietoista sitoutumista toimimaan. Osapuolet ovat valmiita tukemaan lasta kasvussa, kehityksessä ja oppimisessa. Kasvatuskumppanuus vaatii kaikkien osapuolten keskinäistä luottamusta, kunnioittamista ja tasavertaisuutta. Kasvatuskumppanuudessa lähtökohtana ovat aina lapsen tarpeet sekä lapsen etu ja oikeus. Kasvatuskumppanuudessa on tavoitteena yhteinen kasvatustehtävä, jossa vanhempien ja varhaiskasvattajien tiedot ja taidot yhdistyvät ja siten lapsen hyvinvointiin voidaan yhdessä paneutua. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005,31–32.)

Maahanmuuttajataustaisen lapsen vanhempien kanssa on hyvä keskustella hyvissä ajoin ennen päivähoiton aloitusta, jotta kasvatuskumppanuudelle saadaan hyvä alku. Tulkkia on hyvä käyttää, mikäli sille on tarvetta. Vanhemmat ja lapsi, voivat kertoa perheestä ja kulttuuristaan, mutta yhtä tärkeää on kertoa perheelle suomalaisesta päivähoitosta konkreettisesti ja käytännönläheisesti. Keskustelu on erittäin tarpeellinen, jotta vanhempien ja varhaiskasvatuksen välille ei tulisi ristiriitaisia odotuksia tai oletuksia. (Halme & Vataja 2011, 82–83.) Perhelähtöisessä työtavassa perhe nähdään alati muuttavana sekä kehittyvänä yksik-

könä, jossa varhaiskasvatuksen työntekijät kuuntelevat perheen tarpeita ja tunnistavat perheen voimavaroja ja arvoja (Kaskela & Kekkonen 2006, 27–29; Halme & Vataja 2011, 71).

Ammattilaisena varhaiskasvattajan on osattava ottaa huomioon, että jokaisella perheellä on erilaiset arvot ja tarpeet, joten avoin keskustelu perheen tavoista on tarpeen. Yhteistyön avaimena onkin perheiden kohtaaminen yksilöllisesti. Ammattitaitoa varhaiskasvattajalla on perheen tapojen, toiveiden ja kasvatuskäsitysten huomioiminen, jotka saattavat poiketa suomalaisista käytännöistä ja tavoitteista. Uuden kulttuurin informaation jakaminen ja kertominen perheelle käytännönläheisesti ja konkreettisilla esimerkeillä on tärkeää. Asioiden toistaminen ja kertaaminen ovat monesti tarpeellista, koska uutta informaatiota maahan muutettaessa tulee paljon (Kivijärvi 2011, 249.)

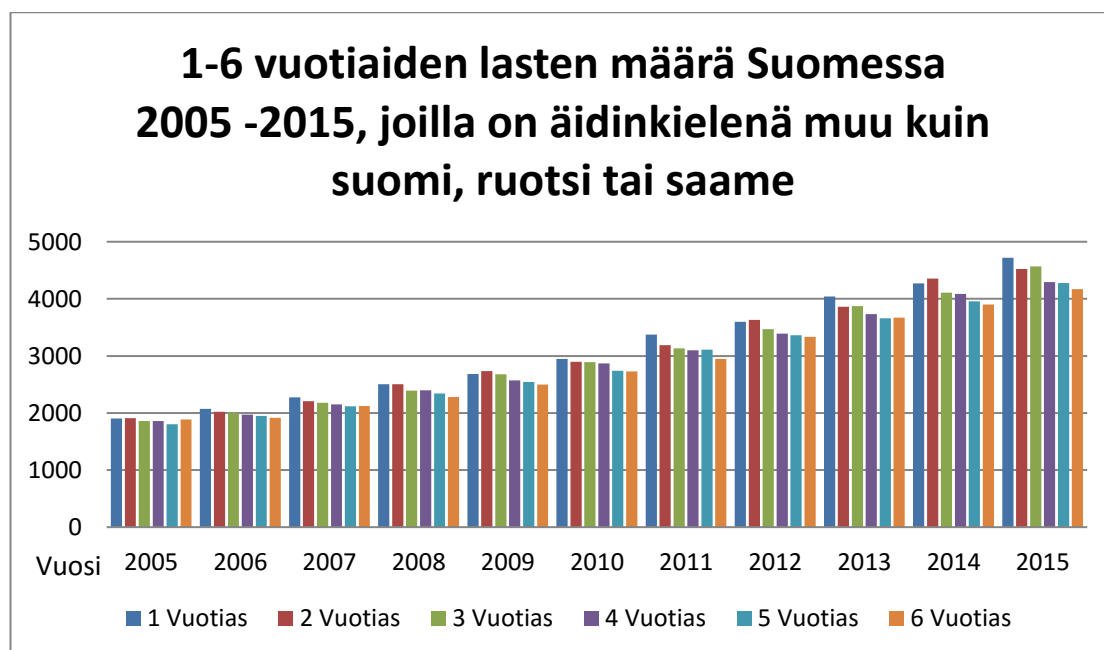
Perhe otetaan mukaan yhteistyöhön, koska lapsi kehittyy kaikissa ympäristöissä, sekä päiväkodin arjessa että perheen kanssa. Myös eri kulttuurista tulevan perheen vanhemmille tulee antaa tilaa ja aikaa, jotta heidän vanhemmuuden rooli pääsee kehittymään uudessa kulttuurissa. Keskusteltaessa maahanmuuttajaperheen kanssa varhaiskasvattajan on oltava kulttuurisensitiivinen ja tarvittaessa valmis kompromisseille. Kasvatuskumppanuus koostuu muun muassa kuulemisesta, keskustelusta, kunnioituksesta ja luottamuksesta (Halme & Vataja 2011, 72–74.)

Varhaiskasvatussuunnitelmaa luodaan yhdessä vanhempien ja varhaiskasvattajien kanssa. Varhaiskasvatussuunnitelman on tarkoitus olla varhaiskasvattajalle työväline. Varhaiskasvatussuunnitelmista näkee kokonaisuuden, jonka pohjalta lapsen tavoitteet ja toiminnan suunnittelu on helpompaa, sieltä käy ilmi myös lapsen yksilölliset suomen kielen oppimisen tarpeet. Vanhempien kanssa yhdessä on tarkoitus arvioida kaikkia lapsen kehitysvaiheita, myös kielen oppimista. Vanhempien kanssa onkin pidettävä yhteyttä säännöllisesti ja arvioitava kehitystä, jotta voidaan toimia lapsen parhaaksi. (Halme 2011, 89; Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus.)

Tulkki on usein tarpeellinen ja joskus välttämättömyys sekä perheen oikeus, kun yhteistä kieltä ei ole. Oikeusturvan kannalta on tärkeää, että käytetään virallista tulkkiä. Lapsen kyky oppia uutta kieltä on monesti nopeampaa kuin vanhempien, mutta lapsen käyttäminen tulkkina on väärin. Silloin perheen valtasuhteet vääristyvät ja lapsi voi kokea liiallista rasitusta. Myöskään työyhteisössä olevaa eri kulttuuritaustaista työntekijää tai avustajaa ei voida käyttää virallisena tulkkina, vaikka hän kykeneekin viestittämään arkipäivän asioita perheelle (Kivijärvi 2011, 249.)

2.5 Maahanmuuttajataustaisten lasten määrä varhaiskasvatuksessa

Väestörekisterin (2016) tilaston mukaan Suomessa asuvien 1–6 vuotiaiden lasten määrä on ollut jatkuvassa kasvussa ainakin vuodesta 2005 alkaen. Alla olevassa kuviossa (KUVIO 1) näkyy viimeisen 10 vuoden ajalta Suomessa olevat ja asuvat varhaiskasvatusikäiset 1–6-vuotiaat lapset, joiden äidinkieli on muu kuin suomi, ruotsi tai saame. Alla olevassa kuviossa ei ole mukana turvanpaikanhakijat vaan jo Suomessa asuvat ja kansalaisuuden saaneet lapset.

KUVIO 1. Suomessa asuvat 1–6 –vuotiaat lapset joiden äidinkieli on muu kuin suomi, ruotsi tai saame. (Väestörekisterikeskus 2016).

1990- ja 2000-luvuilla Suomeen on tullut turvapaikanhakijoita 1000–4000 vuodessa. Vuonna 2015 Suomeen saapui ennätysmäärä turvapaikanhakijoita, sillä heitä saapui 32 478 henkilöä. (Pakolaisapu 2015.) Kaikki turvapaikanhakijat eivät välttämättä jää asumaan vakituisesti Suomeen. Turvapaikan hakijoita oli kuitenkin niin paljon, että tulevaisuudessa maahanmuuttajataustaisia lapsia tulee päivähoitoon todennäköisemmin kuin nyt.

3 KIELI JA KOMMUNIKOINTI

3.1 Vieraan kielen oppiminen

Kielen kehittyminen on tärkeässä asemassa ja kiinteästi yhteydessä koko lapsen kognitiiviseen kehitykseen. Kielen kehitys vaikuttaa siis myös ajattelun, muistin, älykkyyden, havaitsemisen ja puheen kehitykseen. Kielen tutkija Jean Piaget (1970) mukaan ajattelun ja kielen kehitys on vaiheittaista. Aivan pieni lapsi ajattelee puhuen, silloin lapsi puhuu ja selittää tekemisiään. Seuraavaksi lapsi huomioi, että kuulluilla sanoilla on kohde tai tarkoitus ja siitä ensimmäisten sanojen tuottaminen alkaa. Sen jälkeen lapsi oppii sanoja ja niiden merkityksiä. (Nurmilaakso 2011, 31–33.)

Vieraan kielen oppiminen on yksilöllistä. Oppimiseen vaikuttaa kielellinen lahjakkuus, motivaatio, ikä, persoonallisuus, oppimistyyli ja siihen liittyvät oppimistavat. Vaikka jokaista oppimiseen vaikuttavaa tekijää voidaan tarkastella erikseen, muodostuu vieraan kielen oppiminen näiden kaikkien tekijöiden monisärmäisestä kokonaisuudesta. (Pietilä 2014, 45.)

Lapsen kehityksessä kieli ja vuorovaikutus ovat oleellisen tärkeitä. Kielen avulla saadaan avaimet ajatteluun, havaitsemiseen, tuntemiseen ja tietämiseen. Viimeistään lapsen syntyessä, kielen kehitys alkaa. Leikin lomassa lapsi oppii ja opettelee kieltä, kuin huomaamattaan. Leikki on lapselle ominaisin tapa oppia kieltä. (Nurmilaakso & Välimäki 2011, 5.)

Kielen oppimisesta ollessa kysymys, täytyy kielen ja kulttuurin suhdetta tarkastella laajan kulttuurikäsitteen mukaisesti, sillä kieltä ei täysin voi erottaa kulttuurista, muuta kuin teoreettisella tasolla. Kulttuuri pitää sisällään paljon erilaisia asioita muun muassa elämäntavat, arvot, asenteet, nonverbaalin kommunikoinnin, olot, tieteen, taiteen, tekniikan, aikakäsityksen, vaatetuksen ja tilan ottamisen. (Pyykkö 2014, 188.)

län merkitystä, vieraan kielen oppimiselle, on tutkittu aika paljon. Mahdollisimman varhain aloitettu uuden kielen opettelu takaa paremman ääntämisen. Jotta voi saavuttaa ääntämisen suhteen syntyperäisen puhujan tason, on uudelle kielelle altistuttava alle 6-vuotiaana. Poikkeuksiakin on, aikuisopiskelijakin voi saavuttaa syntyperäisen puhujan ääntämisen, mutta se on harvinaisempaa. Murrosiän jälkeen aivojenpuoliskojen toiminta muuttuu ja kielten opiskelu voi vaikeutua selkeästi, jopa oman äidinkielen. (Pietilä 2014, 58–60.)

Eri-ikäiset oppivat eri tavoilla. Oppimiseen vaikuttaa neurologiset ja biologiset tekijät, kognitiiviset tekijät eli esimerkiksi kielen sääntöjen ymmärtäminen, affektii-viset tekijät eli tunnetekijät esimerkiksi asenne ja motivaatio sekä sosiaaliset tekijät esimerkiksi ikäisten painostus tai kielen kuuleminen. Uuden kielen oppimisprosessi on kaikilla lähestulkoon samanlainen, oppimisnopeus ja saavutettu kielitaidon taso vain vaihtelee. Ensimmäinen kieli opitaan tiedostamatta, mutta myöhemmin opittavat kielet vaativat tiedostamista, tahtoa ja tavoitteellisuutta. (Pietilä 2014, 58–69.)

Sanojen oppiminen ja niiden tuottaminen vaatii lapselta paljon, sillä silloin lapsi on ymmärtänyt sanan merkityksen, hän osaa sanoa sanan ja kykenee myös kommunikoidaan sen avulla. Sanojen yhdistäminen lauseeksi vaatii lisää taitoa, sillä lauseita tehdäkseen on sanoja suunnitelmallisesti osattava erotella sekä yhdistää sanoja. (Nurmilaakso 2011, 33.)

Kielen oppiminen voidaan jakaa kahteen: pintasujuvuuteen ja ajattelukieleen. Pintasujuvuuden oppimiseen kuluu aikaa vuodesta kahteen vuotta. Silloin lapsi osaa kommunikoida arjen toistuvissa vuorovaikutustilanteissa. Ajattelukielen oppimiseen tarvitaan enemmän aikaa, sen oppimiseen kuluu aikaa jopa viidestä kymmeneen vuotta. Ajattelukieltä lapsi tarvitsee, jotta kykenee seuraamaan koulussa opetusta. Puhekielen oppiminen ei takaa, että kielen rakenteet olisi hallussa. On tyypillistä, että kaikki kielitaidon osa-alueet eivät kehity samaa tahtia. (Halme 2011, 91–92.)

Toisen kielen oppimisen voi jakaa kahteen teoriaan oppimisen painopisteen mukaan. Psykolingvistiset teoriat olettavat, että toisen kielen oppiminen on yksilön

sisäinen prosessi. Sosiolingvististen teorioiden mukaan toinen kieli opitaan pääsääntöisesti sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Muodollinen oppiminen on perinteistä koulussa oppimista, siinä huomioidaan kielen muoto ja säännönmukaisuus. Epämuodollista oppimista tapahtuu ympäristössä, jossa kieltä käytetään. Epämuodollisen oppimisen teoria korostaa ympäristötekijöiden merkitystä ja vuorovaikutuksen laadukkuutta. (Järvinen 2014, 68–69.)

Kielioppia voi oppia implisiittisesti eli tiedostomattomasti ja eksplisiittisesti eli tietoisesti. Tiedostamatta opimme äidinkielen. Pienellä lapsella on halu osallistua vuorovaikutukseen ja hän elää jatkuvasti kielellisen ympäristön vaikutuksessa, siksi pienellä lapsella on erityinen herkkyys oppia kieltä. (Sundman 2014, 116–117.)

Kaikki eivät opi uutta kieltä helposti. Joillekin vieraan kielen ääntäminen voi olla haastavaa, toisille vaikeutta aiheuttaa vain kielioppi. On olemassa kielellisesti lahjakkaita ihmisiä, jotka oppivat uuden kielen helposti ja nopeasti. He saattavat myös puhua opittua kieltä niin hyvin, että kuulostavat syntyperäisiltä kielenpuhujilta. Jotkut taas eivät koskaan pääse eroon puheessa kuuluvasta vieraasta korostuksesta. (Pietilä 2014, 45.)

3.2 Puhetta tukeva ja korvaava kommunikointi

Puhuminen on kommunikointimuodoista yleisin. Puhuminen on usein paras tapa viestiä, mutta kaikille se ei ole mahdollista. On ihmisiä, jotka eivät koskaan opi puhumaan, jolloin puhuminen on korvattava jollain muulla kommunikoinnilla. Puhetta tukevasta ja korvaavasta kommunikoinnista käytetään lyhennettä AAC, kirjainyhdistelmä tulee englanninkielisistä sanoista Augmentative and Alternative Communication. (Huuhtanen, 2012, 15). Puhetta korvaavasta kommunikoinnista on kyse, jos ihminen kommunikoi vuorovaikutustilanteessa muutoin kuin puheella. On myös ihmisiä, jotka tarvitsevat kommunikoinnin tueksi puhetta korvaavan kommunikoinnin, kunnes oppivat puhumaan. Puhetta tukevassa kommunikoinnissa käytetään muita kommunikointikeinoja tukemaan ja täydentämään puhetta. (Von Tetzchner & Martinse 2000, 20; Huuhtanen 2012, 15.)

Manuaaliset-, graafiset- ja kosketeltavat merkit ovat pääluokkia, kun puhutaan puhetta tukevasta ja korvaavasta kommunikoinnista. Manuaalisilla merkeillä tarkoitetaan viittomia. Tähän kuuluvat kuurojen viittomakielten viittomat sekä kaikki muut käsillä näytettävät merkit ja viittomat. Graafiset merkit, niillä tarkoitetaan kaikkia graafisesti muodostettuja merkkejä ja kuvia. Graafisia kommunikointikeinoja on tarjolla useita erilaisia, muun muassa piktogrammit, PCS-kuvat, valokuvat, bliskieli, kirjaimet, kaikenlaiset havainnollistavat kuvat sekä konkreettiset esineet (Heister Trygg 2010, 9; HUUHTANEN 2012, 15–16). Kosketeltavat merkit ovat tunnusteltavia merkkejä, jotka on usein valmistettu puusta tai muovista. (Von Tetzchner & Martinse 2000, 20–21.)

Kuvia voi käyttää kommunikoinnin tukena, vaikka puheen tuottaminen ja ymmärtäminen onnistuvat. Graafisessa kommunikoinnissa käytetään hyväksi myös oheiskommunikointikeinoja. Niitä ovat esimerkiksi eleet, katsekontakti tai sen suuntaus, osoittaminen, kehonkieli, ääntely sekä ilmeet. (Heister Trygg 2010, 32; HUUHTANEN 2012, 49.)

Graafisia merkkejä on kehitelty useassa maassa. Yhdysvalloissa on luotu graafinen järjestelmä nimeltä Picture Communication Symbols, PCS. (Von Tetzchner & Martinse 2000, 31). Piktogrammit (Pictogram Iseograms Communication, PIC) on kehitelty Kanadassa. Järjestelmä koostuu selkeistä tyylitellyistä piirroksista, jotka ovat mustalla taustalla olevia valkoisia silhouetteja. Kuvan merkitysvastine lukee aina kuvan yläpuolella, valkoisella. (Von Tetzchner & Martinse 2000, 30.) Suomessa piktogrammeja on noin 900 (Papunet 2015). Kuvia käytetään monin tavoin. Esimerkiksi PCS-kuvien avulla käyttäjälle voidaan selkiyttää aikaa. Samoja kuvia voidaan käyttää toiselle henkilölle puheen ymmärtämisen vahvistamisen välineenä ja kolmannelle ilmaisun välineenä (HUUHTANEN, 2012, 49.)

Kuvat tukevat kommunikointia monella tavalla. Kuvien avulla voi täydentää puhutun kielen niukkaa sanavarastoa ja välittää tietoa. Kuvilla voi selkeyttää puhuen tuotettua viestiä ja kannustaa henkilöä puheen tuottamiseen. Keskustelunaihetta voi tarkentaa ja rajata kuvien avulla. Kuvia käytetään moniin tarkoituksiin, mutta

tärkeintä on tarjota puhetta korvaava kommunikointi keino niille jotka sitä tarvitsevat sekä tukea ja ylläpitää kommunikoinnin jatkumista. (Heister Trygg 2010, 130).

On olemassa myös kommunikointipassi ja monenlaisia tietokoneella käytettäviä kommunikointiohjelmiä. (Heister Trygg 2010, 9). Puhetta korvaavan kommunikointimuodon on kuitenkin vastattava sitä tarvitsevan henkilön tarpeisiin ja kykyihin. (Heister Trygg 2010,26; Huhhatainen 2012, 20). Lapsi voi käyttää kuvia kommunikoinnin tukena, mikäli hän kykenee valitsemaan tarkoituksenmukaisen kuvan ja ymmärtää itse kuvan tarkoituksen. (Heister Trygg 2010, 22).

Varhaiskasvatuksen menetelmissä on aina käytetty kuvamateriaalia, mutta aiheetta on tutkittu silti vähän. Outi Halenius (2012) kertoo ”Kuvallisen materiaalin pedagoginen käyttö päiväkodissa” -Pro gradu –tutkielmassaan, että kuvien käyttö toiminnan ohjauksessa ja kommunikaation tukena on yleistymässä. Tutkielmasta kävi ilmi, että lapsen kielenoppimista ja osallisuutta voidaan tukea kuvamateriaalin käytöllä. Aikuinen voi mahdollistaa lapsen osallisuuden onnistumisen tarjoamalla lapselle keinoja kommunikointiin.

3.3 Kuvien käyttö arjessa

Puhetta tukeva kommunikointi tulisi aloittaa selkeillä ja helpoilla kuvilla. Kuvien käyttö tulisi aloittaa säännöllisenä ja jatkuvana arkipäivän eri tilanteissa, jotta lapsen sanavarasto karttuu ja hän oppii eri kuvien merkitykset. Kuvien käyttöä tulee harjoitella vuorovaikutuksessa ja keskustellen, ei pelkästään opetuksellisella tavalla. (Heister Trygg 2010, 96–104; Huhhatainen 2012, 22–24.)

Monia asioita on vaikea esittää kuvien avulla, joten on ensisijaisen tärkeää että kuvia käytetään säännöllisesti ja niiden käyttöä harjoitellaan lapsen kanssa vuorovaikutuksessa. Säännöllisesti kuvia käyttäen ja niistä lapsen kanssa keskustellen oppii lapsi kuvan merkityksen ja sen kautta hän oppii myös uutta kieltä. (Heister Trygg (2010, 96–104)

Kuvien käyttöä tulee harjoittaa arkisissa vuorovaikutustilanteissa, jossa lapsen mielenkiinto ohjaa toimintaa. On tehokkaampaa keskittyä toimintaa josta lapsi on kiinnostunut kuin yrittää kiinnittää lapsen huomio johonkin muuhun asiaan. Vuorovaikutustilanteissa lapsi oppii kielen lisäksi myös käyttäytymistapoja, joita arki-toimissa tarvitaan. Vuorovaikutustilanteessa aikuinen toimii luonnollisesti myös kielellisenä mallina ja osaa pitää vuorovaikutuksen lapsen kehitystasolla (Heister Trygg 2010, 101–102.)

Kuvien käyttö arkisessa vuorovaikutustilanteissa voidaan kokea vaikeaksi ja luonnottomaksi, mutta opetuksellisissa tilanteissa kuvien käyttöön on totuttu. Joku voi ajatella että kuvien kanssa kommunikoinnin voi jättää asiantuntijoille, mutta alun vuorovaikutuksessa koko toimintaympäristön on otettava vastuuta riittävän kommunikoinnin toteutumisesta. (Heister Trygg 2010, 101–103; HUUHTANEN 2012, 22–24)

Vuorovaikutuskumppanina olevaan aikuisen on aluksi hyvä opastaa ja näyttää kuinka kuvat ohjaavat lasta toimimaan. Aikuinen voi esimerkiksi kädestä pitäen näyttää kuinka lapsen toivotaan kuvasarjan kuvaa näyttämällä toimivan tai mitä leikkiä kuva konkreettisesti tarkoittaa. Lapsi tarvitsee paljon aikaa oppiakseen, kuinka lähiympäristön ihmiset nimeävät esineitä ja käsitteitä. (Heister Trygg 2010, 101–111.)

Kuvien käyttäminen kommunikoinnin tukena vaatii opettelua. Kuvien tulee olla yhdistettävissä lähiympäristöön ja sen konkreettisiin käsitteisiin ja tilanteisiin. Esineitä, tapahtumia ja tilanteita tulee myös sanoittaa, jotta lapsi oppii nimeämään esineitä ja oppii mihin esineitä käytetään tai miltä ne näyttävät. Kuvien tuella kommunikoinnin voi helposti aloittaa nimeämällä ympärillä olevia esineitä ja kertomalla esimerkiksi mihin esineitä tarvitaan. (Heister Trygg 2010, 111–116; HUUHTANEN 2012, 50–51.)

Osoittaminen ja kuvan näyttäminen ovat ihmiselle luonnollinen tapa kommunikoida (HUUHTANEN 2012, 58). Varsinkin lapselle kuvien avulla kommunikointi on luonnollista ja helppoa. Kuvat kiinnostavat lasta ehkä siksi, että hän tunnistaa

kuvista todellisia asioita. Lapsi tarvitsee kuitenkin aikaa, jotta oppii itse käyttämään kuvia viesteinä muille. Kuvien avulla kommunikointi pääsee alkuun ja pikkuhiljaa lapsi oppii myös välittämään viestiään kuvan välityksellä. (Heister Trygg 2010, 117–120.)

3.4 Varhaiskasvattaja ymmärtää lapsen kulttuuritaustan vaikutukset

Lapsen kulttuuri- ja kielitaustan tukeminen ja huomioonottaminen edellyttää osaamista varhaiskasvatuksessa. Erilaisten kulttuurien tuntemuksen lisäksi suhde- ja kohtaamistaidot korostuvat. Kulttuurinen sensitiivisyys ja taito toimia eri kulttuurien parissa, ovat työntekijältä vaadittavia taitoja. Tämä on kulttuuripätevyyttä, joka voidaan jakaa tieto-, tunne- ja käytösoosiin. Tietoa vaaditaan eri uskonnoista, ruokakulttuureista, kielistä, sosiaalisista tapakulttuureista ja kulttuurien erilaisista uskomuksista. Tunnetasolla on tarvittavina taitoina positiivinen ymmärtämys erilaisuutta kohtaan, kyky ratkaista ristiriitoja ja taito ymmärtää. Arvostus ja taito olla loukkaamatta, kuuluvat käytösoosioon (Kivijärvi 2011, 249.)

Maahanmuuttajataustainen lapsi tarvitsee uuden kielen oppimiseen turvallisen ympäristön ja kokemuksen, että on tervetullut. Varhaiskasvattaja voi auttaa lasta olemalla sensitiivinen ja läsnä lapsen vierellä. Lapsi tarvitsee myös oman aikansa, jotta saa rauhassa tutustua uuteen ja vieraaseen kieliympäristöön ja kulttuuriin. Vasta sitten kielen oppiminen voi alkaa. Lapsen kielen oppimiseen ja opetukseen vaikuttaa myös varhaiskasvattajan näkemys kielen kehityksestä, sen oppimisesta sekä taidosta opettaa kieltä. (Halme 2011, 87–89.)

Lapsi opettelee toisen kielen yhteydessä paitsi sanoja niin myös kulttuurisidonnaisia asioita. Esimerkiksi äänensävyt ja ilmeet pyydettäessä tai kysyttäessä voivat olla lapsen äidinkielessä aivan toisenlaiset, kuin uudessa, opeteltavassa kielessä. (Paavola & Talib 2010, 232–233.)

Lapsen vanhemmilla ja perheellä on ensisijainen vastuu äidinkielen ja kulttuurin säilymisessä, kun taas varhaiskasvattajilla on tiedottamisvelvollisuus lapsen ke-

hityksen ja oppimisen näkökulmasta, oman äidinkielen ja kulttuurin merkityksestä. Lapsen oman kulttuurin ja äidinkielen huomioiminen on kuitenkin varhaiskasvattajien velvoite ja niiden tulee olla osana varhaiskasvatusympäristöä (Kivijärvi 2011, 250.)

Lapsen tiedot ja taidot, sosiaalinen yhdenvertaisuus ja psyykkinen yhteenkuuluvuus ovat tekijöitä jotka vaikuttavat taitojen ja tiedon kehittymiseen. Jos perusta rakennetaan hyvin, on oppiminen helpompaa. Maahanmuuttajataustaisen lapsen kaikki kehityksen osa-alueet tarvitsevat tukea, mutta keskeisintä on suomen kielen oppiminen. Varhaiskasvattajat toimivat kielellisenä mallina ja kielenopettajana erilaisissa vuorovaikutustilanteissa (Kivijärvi 2011, 252).

3.5 Varhaiskasvattaja tiedostaa ympäristön vaikutuksen

Eryteisesti lapsella oppimisympäristöllä on suuri merkitys integroitumiseen ja suomen kielen oppimiseen (Halme & Vataja 2011, 91). Ympäristön tulisi olla muutaakin, kuin vain suomalaista valtakulttuuria ilmentävää. On tärkeää, että lapset, joilla on eri kielellinen ja kulttuurillinen tausta näkevät ympäristössään oman kulttuurinsa elementtejä. (Lindberg 2011, 59–60.)

Hyvä kieliympäristö on lasta innostava, kiinnostava ja mielenkiintoa herättävä. Kieliympäristöä tulee muokata ja kehittää jatkuvasti, tarpeiden mukaisesti. Ympäristö antaa kimmokkeen kommunikointiyrityksille. (Halme 2011, 97–99.) Myös kuvat voivat toimia kommunikoinnin kimmokkeena.

Turvallisuuden tunne on perustana oppimiselle, ja ryhmään kuulumisen kokemus ja hyväksytyksi tuleminen hyvinvoinnin edellytyksenä. Positiivinen ilmapiiri johtaa hyvään vuorovaikutukseen ja edesauttaa pääsemistä ryhmän jäseneksi. Lapsen saama kokemus osallisuudesta ryhmään ja hyväksynnästä on keskeisiä tekijöitä hyvinvointiin. Taitava varhaiskasvattaja suunnittelee toiminnan sellaiseksi, että se tukee ryhmäytymistä. Toimintana liikunta, musiikki ja erilaiset rakenteluleikit

mahdollistavat osallistumisen ilman yhteistä kieltä. Vaikkakin maahanmuuttajalapsi saattaa tarvita aluksi aikuista rinnalleen, kulkemaan käsi kädessä (Kivijärvi 2011, 251–252.)

3.6 Varhaiskasvattaja huomioi lapsen erityisyyden

Maahanmuuttajataustaisen lapsen varhaiskasvatuksen perustana on laadukas varhaiskasvatus ja arviointi pedagogisen työn kannalta. Tämä edellyttää työntekijöiltä hyvää kasvatustaitoa ja kykyä huomioida lapsen kokonaisvaltainen kasvu ja kehitys. Lapsen yksilölliset tarpeet, vahvuudet ja tuen tarpeet on otettava huomioon. Toiminta tulisi olla arjessa suunniteltua niin, että se tukee lapsen kehitystä kokonaisvaltaisesti. Huomiota pitää kiinnittää toiminnan suunnittelussa siten, että se on tukena lapsen itsetunnolle, vertaissuhteille, vuorovaikutukselle, kielen kehittymiselle sekä kehityksen eri osa-alueille. Maahanmuuttajataustaisen lapsen kohdalla on erityisen tärkeää huomioida uusi kieli ja sen kehittyminen (Kivijärvi 2011, 250).

Varhaiskasvatuksen henkilökunnan tehtävänä on Suomi toisena kielenä - opetus eli S2-opetus. Arjen eri tilanteet tulee tiedostaa niin, että niissä mahdollistetaan oppiminen ja kasvatuksellisuus. Tilanteiden tulisi tukea vuorovaikutusta ja mahdollistaa lapsen kohtaaminen. On myös tiedostettava, että jokaisella työntekijällä on monikulttuurisuuskasvattajan ja suomen kielen ohjaajan rooli (Kivijärvi 2011, 250.)

Parhaiten toista kieltä oppii vuorovaikutuksessa. Suomea toisena kielenä opiskelevalla lapsella on tärkeää, että hänen tarpeisiinsa ja kiinnostuksen kohteisiinsa vastataan. Oppimisympäristöllä ja -ilmapiirillä on selkeä merkitys oppimiseen. Tärkeää on myös aikuisen emotionaalinen läheisyys, saatavilla olo sekä pedagoginen tuki. Varhaiskasvattaja voi muokata ympäristöä ja kiinnittää huomion, jotta suomea osaamaton on laadukkaassa vuorovaikutuksessa. (Halme 2011, 97–98.)

Lapsella kielen opetus tapahtuu leikin lomassa. Lapsen leikkiessä, oman kehitystasonsa leikkejä, leikin motivaatio saa lapsen jopa ylittämään osaamisensa ja samalla leikki innostaa lasta kommunikointiin. Varhaiskasvattaja johtaa leikkiä ja on aktiivisesti mukana, jotta lapsi saa laadukasta vuorovaikutusta ja hän oppii kieltä. (Halme 2011, 97–99.)

Maahanmuuttajataustainen lapsi tarvitsee erityistä huomiota. Lapsen itsetuntoa ja positiivista identiteetin kasvua voi vahvistaa sillä, että lapsi voi tunnistaa opittavat asiat myös oman kulttuuritaustansa perusteella. Eri kulttuuritaustaiset lapset tulisi ottaa huomioon jo suunniteltaessa opetustuokioita. Eri kielisiä lapsia ei pidä kieltää puhumasta omalla äidinkielellään. Kieltäminen voi olla lapsen identiteetin kehitykselle sekä itsetunnolle vahingollista. Lisäksi äidinkielen hallinnasta on lapselle hyötyä, hänen opettellessa toista kieltä. (Paavola & Talib 2010, 230–231.)

Varhaiskasvattajan tuntiessa lapsen on hänellä paremmin herkkyyttä huomioida lapsen yksilöllinen tapa kommunikoida. Silloin varhaiskasvattaja pystyy reagoimaan helpommin lapsen kommunikoinnin aloitteisiin ja hän pystyy rohkaisemaan lasta vuorovaikutukseen kuvien avulla tai yhteisellä kielellä. Samalla varhaiskasvattaja ilmaisee myös hyväksyntää, jolloin lapsen minäkuva vahvistuu. (Välimäki 2011, 16–18.)

Maahanmuuttajalapsi voi päivähoidon alettua olla hiljainen, sillä hän kuulostelee ja harjoittelee mielessään uutta kieltä. Hiljainen kausi on jokaisella yksilöllinen, mutta se voi kestää muutamista kuukausista jopa vuoteen. Varhaiskasvattaja joutuu käyttämään ammattitaitoaan, jotta tunnistaa ne tilanteet, joita on hyvä käyttää lapsen kielen ohjaukseen. Usein turhaan pelätään, että lasten leikkimiseen puututaan liikaa. Suomea toisena kielenä oppivalle lapselle olisi tarjottava paljon leikkimistä, jossa aikuinen on aktiivisesti mukana. (Halme 2011, 90–98.)

Varhaiskasvattajan olisi myös huolehdittava, ettei suomea osaamaton lapsi jää yksin. Lapsi ei saa yksin olla vastuussa ystävien löytämisestä ja leikin onnistumisesta, sillä ilman yhteistä kieltä lapsen voi olla mahdoton niistä yksin selviytyä.

Varhaiskasvattajan on ohjattava lasten sosiaalisia suhteita ja pyrkiä kehittämään lasten keskinäistä vuorovaikutusta. (Halme 2011, 98.)

3.7 Varhaiskasvattaja arvioi kielitaitoa

Kielitaitoa arvioidaan lasta havainnoimalla, seuraamalla ja dokumentoimalla. Useat varhaiskasvattajat kokevat kielitaidon arvioimisen vaativaksi. Maahanmuuttajataustaisille lapsille ei ole omaa kielitasoa arvioivaa testiä. Suomessa kaikki lapset käyttävät länsimaiseen kulttuuriin sidottuja sekä suomenkielisiä testejä, joten niistä tehtäviä johtopäätöksiä tulee käyttää varoen, suuntaa antavina. Testeistä voi nähdä millä osa-alueella kielitaidossa on petrattavaa, sillä arvioinnin tarkoituksena on kohdentaa kielen opetus lapsen tarvitsemalle alueelle. (Halme 2011, 99–100.)

Kielitaitoa arvioitaessa selvitetään miten lapsi ymmärtää keskeisiä käsitteitä, miten sujuvasti lapsi tuottaa puhetta, miten selvää ääntäminen ja artikulointi ovat, miten lapsi pystyy seuraamaan ja ymmärtämään aikuisen puhetta. Kielitaitoa arvioitaessa kiinnitetään huomiota myös siihen, millaista sanastoa lapsi käyttää, kuinka paljon lapsi tuottaa puhetta, löytyykö käytettävät sanat helposti ja kuinka vakiintunutta suomen sanaston hallinta lapsella on. Kieltä täytyy arvioida monenlaisissa kielenkäyttö ja vuorovaikutustilanteissa. (Halme 2011, 100.)

Päiväkodeissa käytettäviä kielen arviointiin liittyviä testejä ovat muun muassa Kettu- ja Lumiukkotestit. (Nurmilaakso & Välimäki 2011, 117). Kettu-testi on tarkoitettu kolmevuotiaiden puhe- ja kielitaidon arviointiin. Lumiukko-testi on puheen ja kielenkehityksen arviointimenetelmä joka on tarkoitettu viisi vuotiaille lapsille. Testit tehdään kuvamateriaalin ja muutamien esineiden avulla. Testissä selvitetään kuinka lapsi osaa nimetä asioita, noudattaa ohjeita, ääntää ja kertoa asioista sekä taivuttaa sanoja. Testissä selvitetään myös osaako lapsi nimetä värejä ja lukumääriä. Testin myötä selviää myös millaisia ilmaisuja lapsi käyttää ja kuinka pitkästi hän kysymyksiin vastaa. Neuvola on yksi päiväkodin yhteistyötaho. Neuvolat tekevät testejä lapsille vuosikontrollien yhteydessä. Kieltä arvioivan testin

tuloksen perusteella lapsen kielenkehityksestä saadaan tietoa ja pystytään ohjaamaan lapsi tarvittaessa esimerkiksi puheterapiaan. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2015.)

4 TOIMINNALLISEN OPINNÄYTETYÖN VAIHEET

4.1 Toiminnallinen opinnäytetyömme

Toiminnallisen opinnäytetyön tavoite on konkreettisen tuotoksen avulla ohjeistaa käytännön toimintaa tai selkeyttää sitä. Konkreettinen tuotos voi olla esimerkiksi opastus, ohje tai ohjeistus, joka on tarkoitettu ammatilliseen käyttöön. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9.)

Toiminnallisen opinnäytetyön raportista eli tekstiosuudesta selviää, millainen opinnäytetyö on tehty sekä miten ja miksi se on tehty. Raportista ilmenee myös miten toiminnallinen opinnäytetyö on suunniteltu, millainen työprosessi on ollut, millaisiin tuloksiin tai johtopäätöksiin päädytty ja kuinka opiskelijat arvioivat valmistusta opinnäytetyötä sekä omaa oppimistaan. Opinnäytetyön raportti on näyte opiskelijan oppineisuudesta aiheeseen. Toiminnallinen opinnäytetyö on usein toteutustavaltaan laaja, minkä vuoksi työ toteutetaan usein parityönä. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 55–66.)

Opinnäytetyömme oli toiminnallinen opinnäytetyö. Toiminnallisen opinnäytetyömme konkreettinen tuotos oli kuvamateriaalitiedosto, joka on tiedoston muodossa ladattavissa varhaiskasvattajien käyttöön. Kuvamateriaalitiedosto sisältää kuvia, joita varhaiskasvattaja voi käyttää kommunikoinnin tukena kieltä osaamattoman maahanmuuttajataustaisen lapsen kanssa kommunikoidessaan. Kuvamateriaalitiedoston tarkoitus on auttaa suomen kieltä osaamattoman maahanmuuttajataustaisen lapsen ja varhaiskasvattajan välistä kommunikointia.

Työmme koostui Facebook sivuston Varhaiskasvattajien materiaalipankki -ryhmälle tehdystä kuvamateriaalitiedostosta ja kirjallisesta raportista. Kuvamateriaalitiedostoon keräsimme kuvia päiväkodin arjen tapahtumista. Kuvat auttavat kieltä osaamatonta lasta paremmin ymmärtämään tapahtumia ympärillään sekä oppimaan kieltä. Kuvamateriaalitiedosto on nopeasti käyttöön otettava ja muokattava varhaiskasvattajan työväline.

Kuvamateriaalitiedoston avulla varhaiskasvattajan on mahdollisuus lisätä lasten osallisuutta ja tasavertaisuutta. Kuvien avulla maahanmuuttajataustaisen lapsen on helpompi ymmärtää päiväkodissa arjen tapahtumia, päivän kulkua ja siirtymävaiheita. Osallisuus ja tasavertaisuus ovat tärkeitä asioita kaiken ikäisille ihmisille, myös lapsille. Kuvamateriaalitiedoston tavoite on myös helpottaa sekä säästää varhaiskasvattajien aikaa. Kuvamateriaalitiedoston kuvat ovat nopeasti käyttöön otettavissa, jolloin jokaisen työntekijän ei tarvitse käyttää niin paljon aikaa kuvien etsimiseen.

4.2 Opinnäytetyön toteuttaminen

Opinnäytetyömme idean saimme syksyllä 2015, kun teimme harjoittelua päiväkodissa. Harjoittelun aikana varhaiskasvattajat kertoivat, että maahanmuuttajataustaisten lasten kanssa työskentely on haastavaa, jos yhteistä kieltä ei ole käytettävissä. Varhaiskasvattajat kokivat, että maahanmuuttajataustaisten lasten kanssa kommunikointia helpottaisi jos valmiita kuvia olisi käytettävissä.

Selvitimme kyselyn avulla onko varhaiskasvattajilla valmiita kuvia käytössä kommunikoinnin tukena maahanmuuttajataustaisten lasten kanssa työskennellessään. Varhaiskasvattajien haastattelut, postitettavat sekä sähköpostitse lähetettävät kyselyt olivat aluksi vaihtoehtoina kyselyn toteuttamiseen. Päädyimme toteuttamaan kyselyn internetin avulla. Ajattelimme, että internetin kautta kyselyyn on helppo ja nopea vastata paperiseen versioon verrattuna. Internetin kautta tulleita kyselyn vastauksia on myös helppo tulkita ja analysoida sillä vaihtoehtoisista vastauksista on mahdollisuus saada selkeä yhteenveto.

Kuvamateriaalin tarpeellisuudesta kysyimme sosiaalisen median välityksellä, syksyllä 2015. Halusimme kysyä varhaiskasvattajilta onko heidän päiväkodeissa käytettävissä valmiita kuvamateriaalia kommunikoinnin tueksi maahanmuuttajataustaisten lasten kanssa työskennellessä. Kyselyssä kysyimme: Työskenteletkö nyt tai oletko työskennellyt maahanmuuttajalasten tai -perheiden kanssa? Onko sinulla valmiina tarvittavat kuvamateriaalit? Mistä sinulla on materiaali, onko se

itse keräämäsi? Helpottaisiko työtäsi, jos materiaali olisi valmiiksi koottuna/tulostettavissa? Mikäli valmiita materiaaleja ei ole, mihin tilanteisiin kaipaisit valmiita kuvia ilman etsimistä? Onko tämä mielestäsi oikea paikka kartoittaa materiaalikansion tarvetta? Pystyn tulostamaan kuvat työpaikallani mustavalkoisena/väriilisenä? Työpaikallani on materiaalit valmiina ja helposti käytettävissä? Kerro lyhyesti, miten käytännössä toimii?

Kysely julkaistiin tammikuussa 2016, Varhaiskasvattajan materiaalipankissa. Varhaiskasvattajan materiaalipankki on suljettu ryhmä Facebook-sivustolla. Ryhmässä oli silloin noin 20 000 jäsentä. Jäseneksi kyseiseen Facebook ryhmään voivat hakeutua kaikki, jotka ovat kiinnostuneita varhaiskasvatukseen liittyvistä materiaaleista. Mielestämme kyseinen sivusto oli paras kyselyn toteuttamiseen, koska sen käyttäjät ovat kiinnostuneita varhaiskasvatuksesta.

4.3 Kuvamateriaalitiedoston tarvekyselyn palaute

Facebookin Varhaiskasvattajan materiaalipankki -sivuston jäseniltä saimme viikossa 200 vastausta. Vastaajista 180 työskenteli tai oli työskennellyt maahanmuuttajalasten tai -perheiden kanssa. Vastaajista 124 vastaajista ilmoitti, että hänellä ei ole valmiina tarvittavia kuvamateriaaleja. Reilusti yli puolet vastaajista ilmoitti keränneensä käyttämänsä kuvamateriaalin itse. Miltei kaikki vastasivat, että hänen työtään helpottaisi, jos materiaali olisi valmiiksi koottuna ja tulostettavissa.

Mihin tilanteisiin toivoisit kuvia -kysymykseen vastasi 114 henkilöä. Kysymykseen pystyi vastaamaan avoimesti ja toivomuksia esitettiin runsaasti. Eniten toivottiin kuvia päiväkodin arkisiin puuhiin kuten esimerkiksi ruokailuun, pukeutumiseen, vessakäyntiin ja siirtymätilanteisiin.

Tässä kohtaa teimme lopullisen rajauksemme aiheeseemme, saamamme palautteen ohjaamana. Ajattelimme alusta pitäen, että kuvamateriaalitiedostoon tulee kuvia jotka kohdennettu nimenomaan päivähoidossa aloittavalle kielletty osamattomalle maahanmuuttajataustaiselle lapselle. Juuri arjen toimet ja siirtymiset

ovat tärkeitä kokonaisuuksia tiedottaa ja opastaa lapselle, joka kieltä ymmärtämättömänä aloittaa päivähoiton päiväkodissa. Päätimme vastata enemmistön toiveisiin ja kerätä kuvamateriaalitiedostoon kuvia edellä mainituista toiminnoista. Kuvia toivottiin myös lauluihin ja loruihin sekä lapsen vanhempien kanssa keskustelun tueksi, mutta jouduimme nämä toiveet jättämään huomioimatta sillä muuten kuvamateriaalitiedosto olisi laajentunut mielestämme myös liian laajaksi.

Melkein kaikki vastaajat olivat sitä mieltä, että Facebookin Varhaiskasvattajan materiaalikansio oli oikea paikka kartoittaa materiaalikansion tarvetta. Vastaajista reilusti yli puolet ilmoitti pystyvänsä tulostamaan työpaikalla värillisiä tulosteita, muut vastaajat pystyivät tulostamaan vain mustavalkoisia tulosteita tai heillä ei ollut tulostamisen mahdollisuutta lainkaan.

Avokysymyksen vastauksista päätellen kuvia etsitään paljon itse muun muassa netistä. Vastaajista muutama kertoi kuvien etsimiseen menevän paljon aikaa. Muutama vastaaja myös koki, että kuvia on tarjolla niin paljon, että tarpeellisten kuvien etsintä vie kohtuuttomasti aikaa. S2 opettajilta vastaajat kertoivat myös saaneensa kuvia käyttöönsä. Kuvat koettiin tärkeiksi kommunikoinnin apuvälineiksi, jos lapsella ja kasvattajalla ei ole yhteistä kieltä. Vastaajat kertoivat, että usein keskustelun sijaan vain nyökytellään ja hymyillään, jos lapsen kanssa ei ole yhteistä kieltä. Kyselyyn vastanneet pitivät kuvamateriaalitiedostoa tarpeellisena.

4.4 Kuvamateriaalitiedoston toteutus

Keräsimme päiväkodin arkea ja toimintoja kuvaavia kuvia tietokoneen avulla. Etsimme kuvamateriaalitiedostoon tulevat kuvat internetistä Papunet-sivuston kuvapankista. Papunet-sivustolla olevia kuvia oli kaikkien lupa hyödyntää opetuksessa ja kommunikoinnissa (Papunet 2016). Suunnitteluvaiheessa ajattelimme käyttää kuvamateriaalitiedoston kuvissa värikkäitä kuvia, mutta huomasimme, että värillisiä kuvia oli Papunetin kuvapankissa aika vähän. Kuvasarjojen tekeminen värikuvilla ei olisi onnistunut lainkaan. Jouduimme muuttamaan suunnitel-

maa ja käyttämään kuvamateriaalitiedoston kuvissa mustavalkoisia kuvia. Mustavalkoisia kuvia oli Papunetin kuvapankissa eniten ja niiden avulla kuvasarjojenkin koonti onnistui. Mustavalkoisten kuvien etu on myös se, että niiden tulostus onnistuu varmemmin jokaisella työpaikalla.

Heister Trygg (2010, 96–104) mainitsee, että kommunikoinnin tukena olevien kuvien tulee olla helppoja ja selkeitä. Kuvamateriaalitiedostoon valitsimme yksinkertaiset mustavalkoiset kuvat, jotta ne olisivat mahdollisimman selkeitä. Kommunikointi aloitetaan usein piktogrammeilla, sillä ne ovat helposti ymmärrettäviä kuvia (Huuhtanen 2012, 59–60).

Heister Trygg (2010, 111–116) mukaisesti valitsimme materiaalikansioon kuvia, jotka on selkeästi yhdistettävissä päiväkotiympäristöön. Kuvamateriaalitiedostossa olevissa kuvissa on kuvattuna muun muassa ruokailuun liittyviä tilanteita, vaatteita ja pukeutumista ohjaavia kuvia ja erilaisia sisä- ja ulkoleikkejä esittäviä kuvia.

Arjen toimista ja siirtymisistä löytyi Papunetin kuvapankista kuvia, mutta kuvien etsimiseen joutui käyttämään aikaa. Papunetin kuvapankista voi etsiä kuvia sivustolla olevan laajemman yläkäsitteen mukaan. Kuvapankissa on esimerkiksi yläkäsite esineet ja sen alla taas lueteltuna alakäsitteitä; astiat, huonekalut ja sisustus, lelut, sauna ja kylpyhuone, laitteet, tekstiilit, työkalut, jätteet ja kierrätys. Alakäsitteen valitsemalla tulee näkyviin siihen liittyviä kuvia. Toinen vaihtoehto on kirjoittaa etsimääsi kuvaa esittävä sana hakukenttään jolloin tulee esiin saanaan liittyviä kuvia. Varsinkin kuvasarjojen koonti vei aikaa sillä jokaisen kuvan etsiminen oli aikaa vievää puuhaa. Suunnitteluvaiheessa emme uskoneet kuvien etsimisen olevan haasteellista, mutta kuvien etsintään kului huomattavasti enemmän aikaa kuin alussa ajattelimme.

4.5 Toiminnallisen opinnäytetyön tuotoksena kuvamateriaalitiedosto

Kuvamateriaalitiedosto (LIITE 1) sisältää kuvia 277 kappaletta. Kuvia on jaoteltu aiheittain: Päiväkodin tapahtumia ja siirtymisiä, tunteet ja ihmissuhteet, toimintoja, ajanmääreitä, numeroita, lukuja ja määreitä. Mikäli kuvamateriaalitiedostosta tulostaa yhden sivun, kuvat ovat kooltaan noin 4cm x 4cm

Tämä kuvamateriaalia sisältävä kuvamateriaalitiedosto on tiedosto, josta materiaali on tarvittaessa nopeasti käyttöön otettavissa. Tiedosto on ladattu Facebookin Varhaiskasvattajan materiaalipankki -sivustolle. Kuvamateriaalitiedoston voi tarvittaessa ladata päiväkodin koneelle tai omalle muistitikulle. Muokkaamalla kuvia voi niitä tarvittaessa suurentaa tarvittavan kokoisiksi. Tallennuksen jälkeen kuvamateriaalitiedostoon voi jokainen myös lisätä omassa lapsiryhmässään tarvittavia kuvia, kuvasarjoja, sanoja ja vaikkapa kuvitettuja lauluja.

Heister Trygg (2010, 96–104) mukaan kuvien käyttö vaatii säännöllisyyttä, jotta lapsi oppii kuvien merkityksen. Valitsimme kuvamateriaalitiedostoon kuvia ja kuvasarjoja päiväkodin arjen toimista ja tapahtumista, jolloin säännöllinen kuvien käyttö on mahdollista. Kuvamateriaalitiedostossa on kuvia muun muassa ruokailusta, pukemisesta ja vessassa käymisestä. Näitä joka päiväisiä toimia kuvaavat kuvat antavat varhaiskasvattajalle mahdollisuuden säännöllisesti käyttää kuvia kommunikoinnin tukena.

4.6 Kuvamateriaalitiedoston käyttö

Kuvamateriaalitiedoston kuvat ovat tarkoitettu varhaiskasvattajan ja maahanmuuttajataustaisen lapsen kommunikoinnin tueksi ensisijaisesti silloin, kun lapsi aloittaa päivähoidon. Kuvia voi käyttää kommunikoinnin tukena ennen kuin lapsi oppii puhumaan edes hiukan suomea. Kuvien avulla kieltä osaamattoman lapsen on helpompi hahmottaa esimerkiksi siirtymisiä eri toimintoihin, aikaa tai saada tukea sanojen merkityksestä.

Kuvamateriaalitiedostossa on myös kuvista koottuja sarjoja, jotka kertovat lapselle, mitä hänen toivotaan seuraavaksi tekevän. Kuvasarjassa tapahtuman eri toimet on eritelty ja kuvattu vaihe vaiheelta, jolloin varhaiskasvattaja voi sanoittaa tapahtumaa lapselle ja samalla näyttää kuinka seuraavaksi täytyisi toimia. Kuva-kommunikoinnissa sanoittaminen on erittäin tärkeää.

Vessassa käynti on kuvattu kuvamateriaalitiedostoon kuvasarjana (Kuvasarja 7). Kuvasarjaa näyttämällä voi lapselle sanoittaa miten toimitaan tai mitä seuraavaksi täytyy tehdä. Vessassa käyntiin kuuluu oleellisesti pöntöllä istuminen, pyyhkiminen, vessanpöntön vetäminen, hihojen ylös nostaminen, käsien pesu saippualla, käsien kuivaus sekä hihojen laskeminen alas. Nämä toimenpiteet kaikki kuvattu kuvin, jolloin varhaiskasvattajan selkeä kerronta toimista ja seuraavasta tapahtumasta vahvistuu lapselle kuvien kautta.

Kuvasarja 7

Kuvat: www.papunet.fi

Kuvakuvamateriaalitiedostossa on esimerkiksi yksittäisiä kuvia arjen toimista. Kuvien avulla kieltä osaamaton lapsi paremmin hahmottaa mistä puhutaan. Kuvien avulla lapsi voi myös näyttää mitä hän haluaisi. Esimerkiksi vessaa kuvaava kuvaa (Kuva 3) näytettäessä lapselle voi samalla rauhallisesti ja selkeästi sanoa; ”Käydään vessassa”. Lapsen näyttäessä varhaiskasvattajalle tätä vessa kuvaa (Kuva 3) ymmärtää aikuinen lapsen tarpeen ja pystyy auttamaan lasta pääsemään vessaan.

Yhteistä ruokailuhetkeä kuvaava kuva (Kuva 4) saa lapsen tietoiseksi siitä, mitä seuraavaksi tapahtuu. Kuvaa näyttämällä on tärkeä jälleen sanoittaa kuvaa ja sanoa vaikka ”Mennään syömään”. Lapset saavat usein päiväkodissa valita mitä haluavat leikkiä. Kuvia, jotka esittävät palapeliä (Kuva 5) tai keinua (Kuva 6) näyttämällä lapsi voi itse näyttää mitä haluaisi tehdä. Varhaiskasvattaja voi esimerkiksi keinun kuvaa (Kuva6) näyttämällä kysyä lapselta: ”Haluatko keinua?”

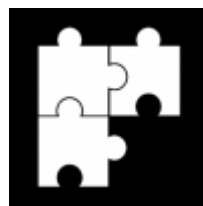
Kuva 3

Kuva 4

Kuva 5

Kuva 6

Kuvat: www.papunet.fi

4.7 Palautetta kuvamateriaalitiedostosta

Kuvamateriaalitiedosto tallennettiin 20.3.2016 Facebookiin Varhaiskasvattajan materiaalipankin tiedosto –kansioon. Kuvamateriaalitiedoston julkaisun perässä oli myös palautelomake (Liite 2). Sähköisen palautelomakkeen täytti ja palautti kolmetoista henkilöä. Kaikki kolmetoista eivät vastanneet kaikkiin palautekyselyn kohtiin. Kuvamateriaalitiedostosta saimme palautetta myös ryhmän sivuston viestien välityksellä. Kaksi lastentarhanopettajaa halusi antaa henkilökohtaisemman palautteen sähköpostin välityksellä.

Palautetta antaneet pitivät kuvia hyvin valittuina ja sopivina päiväkodin arkeen. Positiivisena pidettiin tiedostomuotoa, joka antaa varhaiskasvattajalle vapaat kädet muokata kuvien kokoa. Palautteen antajat kokivat, että tiedostosta on helppo valita tarvittavat kuvat nopeasti käyttöön, oman ryhmän tarpeiden mukaan. Kuvamateriaalitiedostossa olevien kuvien selkeä ryhmittely oli palautteenantajien mielestä hyvin toteutettu.

Mielipiteen ja palautteen palautelomakkeen avulla antaneista kaikki vastaajat ilmoittivat, että voivat hyödyntää kuvamateriaalitiedostossa jakamaamme materi-

aalia työssään. Palautelomakkeesta kävi ilmi, että vastanneesta yksi oli jo hyödyntänyt materiaalia työssään. Olisimme toivoneet, että useampi olisi ennen palautteen antoa hyödyntänyt kuvamateriaalitiedoston kuvia omassa työssään. Maahanmuuttajataustaisten lasten kanssa juuri nyt ilmoitti työskentelevän seitsemän vastaajaa kahdeksasta, joten kuvien hyödyntäminen olisi ollut mielestämme helposti mahdollista.

Palautelomakkeen vastaajista kaikki vastasivat kysymykseen ”Säästääkö kyseinen materiaali työaikaasi nyt tai tulevaisuudessa?” Melkein kaikki vastasivat kyllä. On hienoa, että niin moni koki hyödyntävänsä kuvamateriaalitiedostoon keräämiämme kuvia tulevaisuudessa.

Yli puolet vastaajista vastasi palautelomakkeessa kohtaan jossa pyydettiin kertomaan mikä valituissa kuvamateriaaleissa oli hyvää ja mikä huonoa. Kuvien mustavalkoisuutta oli pohdittu eniten. Yhden mielestä mustavalkoiset kuvat olivat selkeitä, mutta toisen mielestä kuvat liian tummia ja siksi sekavia. Kaksi vastaajaa koki mustavalkoiset kuvat lapsen näkökulmasta huonoiksi, värikkäät herättäisivät heidän mielestään paremmin lapsen mielenkiinnon kuviin. Positiivisena vastaajat kokivat, että valitut mustavalkoiset kuvat ovat helposti saatavilla ja tulostettavissa ilman väriprintteriä.

Palautelomakkeessa oli vastaajilla mahdollisuus antaa muutakin haluamaansa palautetta aiheesta tai kuvista. Kolme vastaajaa kirjoitti tähän kohtaan ajatuksiinsa. Yksi vastaaja toivoi kuvista myös toisenlaista mallia, jossa kuvissa olisi kuvia esittävät sanat suomeksi ja ruotsiksi. Kaksi vastaajaa mainitsi, että kuvasarja on laaja. He mainitsivat, että kuvista ohjaaja voi valita tärkeimmät yksilöllisesti jokaisen lapsen kohdalla. Etenkin pukeutumis- ja vaatekuvat olivat vastaajien mielestä hyviä. Yksi lastentarhaopettaja perusteli vastauksiaan laajemminkin. Hän koki, että ”Kuvat ovat ensiarvoisen tärkeä apuväline yritettäessä saada kontakti kieli- taidottomaan ulkomaalaislapsen. Erityisesti pukemis ja vaatekuvat olivat hyviä ja niistä on puheenoppiminen luontaista aloittaa, kun sama vuorovaikutustilanne toistuu päivittäin. Alussa riittää pienikin määrä ja niiden sisäistäminen tuo helpotusta arvatenkin melko kaaottiseen tilanteeseen, jossa et ymmärrä mitään, mitä puhutaan.”

Vastaajista kaksi kirjoitti, että heillä kokemus, että lapsi oppii kuvan kautta asiayhteyden nopeasti. Tärkeänä lastentarhanopettajat pitivät palautteessaan sitä, että kaikki varhaiskasvatuksen ohjaajat käyttävät lapsen kanssa samoja kuvia.

5 POHDINTA

Sosiaali-alan koulutuskohtaisissa tavoitteissa on maininta, että opinnäytetyön aiheen tulisi lisätä sosiaalista hyvinvointia ja osallisuutta sekä vähentää syrjäytymistä (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 27). Tältä osin opinnäytetyömme vastaa asetettua tavoitetta. Kuvamateriaalitiedostossa olevien kuvien avulla kieltä osaamaton lapsi voi paremmin ymmärtää tapahtumia päiväkodissa ja tulee näin paremmin osalliseksi.

Toiminnallinen opinnäytetyömme aihe oli ajankohtainen, sillä Suomeen saapui vuonna 2015 ennätysmäärä turvapaikanhakijoita, joita on sijoitettu joka puolelle Suomea. Maahanmuuttajataustainen lapsi tulisi voida ottaa suunnitelmallisesti vastaan sijaitse päिवäkoti sitten Lapin läänin pienessä kunnassa tai Etelä-Suomen isossa kaupungissa. Kuvamateriaalitiedosto on otettavissa käyttöön missä päin tahansa.

Varhaiskasvattajat tulevat jatkossa työskentelemään vieläkin suuremmalla todennäköisyydellä kuin nyt maahanmuuttajataustaisten lasten kanssa. Varhaiskasvattajat ovat avainasemassa, sillä maahanmuuttajataustaisen lapsen menestymiseen vaikuttaa varhaiskasvattajan odotukset lapsen suoriutumisesta. Mikä valtava vaikutus päivähoidolla ja lapsista huolehtivilla varhaiskasvattajilla onkaan!

Opinnäytetyön laadukkuuden kriteereistä suurimpana esiintyy opinnäytetyön tekijöiden rehellisyys, sillä laatua arvioidaan opinnäytetyön tekijöiden tekemien valintojen, tekojen ja ratkaisuiden pohjalta. Olemme pyrkineet toimimaan jokaisessa opinnäytetyön vaiheessa avoimesti, rehellisesti ja eettisesti oikein.

Sosionomin eettiseen osaamiseen on määritelty tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävä toiminta. Suomenkieltä osaamattomat lapset ovat ryhmä joka ei itsenäisesti pysty tuoma omia tarpeitaan esille yhteiskunnassamme. Jo ryhmän huomiointi on osaltaan osoitus että osaamme asettua haavoittuvien ihmisten puolelle ja haluamme parantaa heidän osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa.

Opinnäytetyömme pyrkii kasvattamaan nimenomaan maahanmuuttajataustaisten lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta, kuvien avulla.

Toiminnallisen opinnäytetyön edetessä huomioimme, että yhteistyökumppani olisi voinut helpottaa kuvamateriaalitiedoston laadinnassa. Yhteistyökumppanin kanssa esimerkiksi kuvien valinta olisi ollut helpompaa, sillä silloin kuvat olisi valittu yhden päiväkodin tai -ryhmän tarpeita vastaaviksi. Nyt saimme toiveita kuvista todella monelta, joten jouduimme rajaamaan kuvamateriaalitiedostoon kerättäviä kuvia. Ilman rajausta kuvamateriaalitiedostosta olisi tullut liian laaja. Jos tekisimme työn nyt uudelleen hankkisimme yhteistyökumppanin.

Facebook ryhmältä saimme paljon ehdotuksia kuvista joita varhaiskasvattajat halusivat kuvamateriaalitiedostoon. Samalta ryhmältä saimme palautetta valmiista kuvamateriaalitiedosta vähän. Mietimme, että olisiko yhteistyökumppanilta saanut varmemmin palautetta valmiista kuvamateriaalitiedostosta? Luultavasti kyllä.

Opinnäytetyötä seminaarissa esitellessämme saimme kriittistä palautetta kuvien selkeydestä. Kuvan alla oleva kuvaa esittävä sana olisi varmasti helpottanut varhaiskasvattajia viestimään kuvalla samaa asiaa. Lisäisimme kuvien alle kuvaa selittävän sanan, jos nyt lähtisimme kokoamaan uutta kuvamateriaalitiedostoa. Saimme esittelytilaisuudessa kriittistä palautetta myös kuvien mustavalkoisuudesta. Olisimme halunneet käyttää värikuvia, mutta niitä ei ollut kovin paljoa tarjolla Papunetin kuvapankissa. Värikkäät kuvat olisivat olleet lapsia innostavampia ja jos tekisin työn uudelleen mieltäisin kuinka kuvat saisi värikkäiksi.

Kuvamateriaalitiedosto oli aika laaja, mutta emme halunneet supistaa kuvavalikoimaa. Varhaiskasvattaja joka kokee kuvavalikoiman liian laajana voi tiedoston tallennettuaan poistaa kuvamateriaalitiedostosta hänelle tarpeettomat kuvat. Kuvien valikoima on laaja, jotta mahdollisimman moni varhaiskasvattaja löytäisi siitä tarvitsemiaan kuvia.

Ammatillinen kasvu opinnäytetyötä tehdessä on vahvistunut. Yhä enemmän koemme, että jokainen ammattilainen on itse vastuussa omasta ammatillisuudesta ja sen kehittämisestä. Varhaiskasvattajilla on paljon työtä ja aika on rajallista,

mutta onko työyhteisön yhteistyö jäänyt hyödyntämättä? Työntekijä ei ole vain työntekijä, vaan hän on myös osa työyhteisöä. Varhaiskasvattaja, joka ei halua pitää yllä ammattitaitoa, köyhdyttää samalla koko työyhteisöä. Innostunut ja kokeilunhaluinen työyhteisö voi saavuttaa paljon, sillä yrittämisen ja kokeilujen avulla on mahdollisuus löytää paremmin toimivia ratkaisuja, jotka hyödyttävät kaikkia osapuolia.

Pohdimme paljon työn tarpeellisuutta. Koimme, että varhaiskasvattajat tietävät kuvien olevat hyviä kommunikoinnin apuvälineitä, mutta miksi niitä ei ole työyhteisöissä suunnitelmallisesti lähdetty työstämään ja kehittämään? Onko kaikkien kehitysideoiden tultava ylemmältä johtoportaalta ennen kuin aletaan toimia, vaikka kehittäminen helpottaisi myös omaa työtä?

Mietimme myös Facebookin Varhaiskasvattajan materiaalipankissa olevien jäsenten taustaa. Emme voi olla varmoja, että jäsenet todella työskentelevät varhaiskasvatuksessa, sillä jäseniksi hyväksytyiltä ei vaadita todistusta ammatista tai varhaiskasvatuksessa työskentelystä. Uskomme kuitenkin, että kyseisen sivuston jäsenet työskentelevät varhaiskasvatuksessa, sillä sivustolla jaetaan materiaalia, jotta muutkin voivat hyödyntää sitä omassa työssään.

Osaamisemme on kehittynyt ja syventynyt koulutuksen ja opinnäytetyön aikana. Koulutus on tuonut esiin näkökulmia ja vahvistanut toimimaan heikoimpien puolella ja epäkohtia vastaan. Opinnäytetyötä ei ole aina mahdollisuus tehdä sovitussa aikataulussa, sillä elämässä voi sattua suuria käännteitä varoittamatta ja kaikki suunnitelmat menevät sekaisin. Haasteet ovat kasvattaneet myös ammatillisesti, sillä työelämässäkään ei aina kaikki suju suunnitelmien mukaisesti, mutta silti on pyrittävä aina tekemään parhaansa.

LÄHTEET

- A 239/1973 Asetus lasten päivähoidosta. Viitattu 1.9.2016, Saatavana <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1973/19730239>
- Ala-Laurinaho, Arja; Koli, Annarita; Kurki, Anna-Leena & Schaupp, Marika. Yhteinen muutos. Työhyvinvointia työtä kehittämällä 2013. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Alijoki, Alisa & Pihlaja, Päivi 2011. Pedagogiset rakenteet ja ratkaisut lasten erityisten tuen tarpeiden näkökulmasta. Teoksessa Eeva Hujala & Leena Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 260 – 273.
- Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä: Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Eerola-Pennanen Paula 2011. Monikulttuurisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Eeva Hujala & Leena Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 233 – 245.
- Halenus, Outi 2012. Kuvallisen materiaalin pedagoginen käyttö päiväkodissa. Opettajankoulutuslaitos. Helsingin yliopisto. Pro gradu -tutkielma.
- Halme, Katjamaria & Vataja, Anita 2011. Monikulttuurinen varhaiskasvatus ja esiopetus. Helsinki: Tammi.
- Halme, Katjamaria 2011. Maahanmuuttajataustaisten lasten kielikasvatus varhaiskasvatuksesta esiopetukseen. Teoksessa Marja, Nurmilaakso & Anna-Liisa Välimäki (toim.) Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus, 86–101.
- Heister Trygg, Boel 2010. Graafinen kommunikointi. Esineet, kuvat ja symbolit puhetta tukevassa ja korvaavassa kommunikoinnissa. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.
- Hilppö, Jaakko; Kumpulainen, Kristiina & Lipponen, Lasse 2013. Haluan, voin ja osaan. Lasten toimijuuden rakentuminen päiväkodissa. Teoksessa Kirsi, Karila & Lasse Lipponen (Toim.) Varhaiskasvatuksen Pedagogiikka. Tampere: Vastapaino.

- Huhtanen, Kristina (toim.) 2012. Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Helsinki: Kehitysvammaliitto.
- Isosävi, Sanna & Kuittinen, Saija 2013. Vanhemmuus ja pienten lasten hoiva eri kulttuureissa. Teoksessa Anne, Alitolppa-Niitamo, Stina, Fågel & Minna Säävälä (toim.) Olemme muuttaneet – ja kotoudumme. Helsinki: Väestöliitto, 78–95.
- Järvinen, Heini-Marja 2014. Katsaus kielenoppimisen teorioihin. Teoksessa Päivi Pietilä & Pekka Lintunen Kuinka kieltä opitaan. Opas vieraan kielen opettajalle ja opiskelijalle. Helsinki: Gaudeamus, 68–88.
- Kaskela, Marja & Kekkonen, Marjatta. 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta – Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Vaajakoski: Stakes.
- Kela 2016. Henkilöasiakkaat. Lapsiperheet. Lastenhoidon tuet. Viitattu 29.8.2016. Saatavana www.kela.fi/kotihoidontuki
- Kivijärvi, Taru 2011. Maahanmuuttajataustaisen lapsen ja perheen tukeminen. Teoksessa Eeva, Hujala & Leena Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 246–259.
- Kuittinen, Saija & Isosävi, Sanna 2013. Vanhemmuus ja pienten lasten hoiva eri kulttuureissa. Teoksessa Anne, Alitolppa-Niitamo; Fågel, Stina & Minna Säävälä (toim.) Olemme muuttaneet -ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto.
- Kujanpää, Riina & Liemula, Jenni 2013. ”Kerro se kuvin”. Kuvakortit apuna lapsen valmistamisessa magneettitutkimukseen ja kanylointiin. Viitattu 16.2.2016. Saatavilla http://theseus.fi/bitstream/handle/10024/66916/Kujanpaa_Riina%20Liemula_Jenni.pdf?sequence=3
- L 1386/2010 Laki kotoutumisen edistämisestä. Viitattu 23.1.2016. Saatavilla <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386>
- L 36/1973 Varhaiskasvatuslaki. Viitattu 27.2.2016. Saatavilla <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>
- L 1040/2014 Laki perusopetuslain muuttamisesta. Viitattu 1.9.2016. Saatavilla <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141040>

- Lindberg, Päivi 2011. Kieli ja visuaalinen ympäristö. Teoksessa Marja, Nurmi-laakso & Anna-Liisa Välimäki (toim.) Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 54–61.
- Nurmilaakso, Marja & Anna-Leena Välimäki (toim.) 2011. Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Opetushallitus i.a. Säädökset ja ohjeet. Opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteet. Varhaiskasvatus. Viitattu 29.8.2016. Saatavana http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/varhaiskasvatus
- Paavola, Heini & Talib, Mirja-Tytti 2010. Kulttuurinen moninaisuus päiväkodissa ja koulussa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Pakolaisapu 2015. Pakolaisuus Suomessa. Viitattu 15.2.2016. Saatavilla <http://pakolaisapu.fi/pakolaisuus/pakolaisuus-suomessa/>
- Papunet 2015. Papunet. Tietoa. Kaupalliset kuvapankkiohjelmat. Piktogrammit. Viitattu 25.2.2016. Saatavilla <http://papunet.net/tietoa/kaupalliset-kuvapankkiohjelmat>
- Papunet 2016. Materiaalia kommunikoinnin tukemiseen. Kuvapankki. Viitattu 11.6.2016. Saatavilla <http://papunet.net/materiaalia/kuvapankki>
- Pietilä, Päivi 2014. Yksilölliset erot kielenoppimisessa. Teoksessa Päivi Pietilä & Pekka Lintunen. Kuinka kieltä opitaan. Opas vieraan kielen opettajalle ja opiskelijalle. Helsinki: Gaudeamus, 45–67.
- Pyykkö, Riitta 2014. Kulttuuri kielenopetuksessa. Teoksessa Päivi Pietilä & Pekka Lintunen. Kuinka kieltä opitaan. Opas vieraan kielen opettajalle ja opiskelijalle Helsinki: Gaudeamus, 188–203.
- Schubert, Carla 2013. Kotoutumisen psykologiaa. Lapsi ja nuori maahanmuuttajana. Teoksessa Anne, Alitolppa-Niitamo; Stina, Fågel & Minna Säävälä (toim.) Olemme muuttaneet -ja kotoudumme. Maahanmuuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto.
- Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämis keskus 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet.

- Viitattu 6.6.2016. Saatavilla <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf?sequence=1>
- Sundman, Marketta 2014. Kuinka kielioppia opitaan ja opetetaan. Teoksessa Kuinka kieltä opitaan. Opas vieraan kielen opettajalle ja opiskelijalle. Päivi Pietilä & Pekka Lintunen 2014. Helsinki: Gaudeamus, 114–137.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015. Lapset, nuoret ja perheet. Viitattu 9.2.2016. Saatavilla <https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet>
- Turja, Leena 2011. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Eeva Hujala & Leena Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 41–53.
- Unicef i.a. Viitattu 10.6.2016. Saatavana <http://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/>
- Vilén, Marika; Vihunen, Riitta; Vartiainen, Jari; Sivén, Tuula; Neuvonen, Sohvi & Kurvinen, Auli 2008. Lapsuus erityinen elämänvaihe. Varhaiskasvatuksen perusteet päivähoitossa. Helsinki: WSOY.
- Vilka, Hanna & Airaksinen, Tiina 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.
- Von Tetzchner, Stephen & Martinsen, Harald 2000. Johdatus puhetta tukevaan ja korvaavaan kommunikointiin. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.
- Väestörekisteri 2016. Viitattu 6.5.2016. Saatavilla http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vrm__vaer055_vaerak_tau_124.px/?23c9cad83825ak/rxid=3ad0cb2349a3-8734--ade7-
- Välimäki, Anna-Leena 2011. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2003/2005. Teoksessa Marja, Nurmilaakso & Anna-Leena Välimäki (toim.). Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 12–21.

LIITE 1 KUVAMATERIAALITIEDOSTO

OPIN-
NÄYTE-
TYÖ

KUVAMATERIAALITIEDOSTO

Marika Lamberg ja Nina-Maria Ollikkala

SISÄLTÖ

LIITE 1 KUVAMATERIAALITIEDOSTO	1
1 KUVAKUVAMATERIAALITIEDOSTON KÄYTTÄJÄLLE 😊	3
2 OHJEISTUS.....	5
3 PÄIVÄKODIN ARJEN TAPAHTUMIA JA SIIRTYMISIÄ.....	7
3.1 Leikki	7
3.2 Askartelu	9
3.3 Musiikki.....	10
3.4 Wc- käynti.....	11
3.5 Riisuuntuminen unille	11
3.6 Pukeutuminen unien jälkeen	11
3.7 Pukeutuminen ulos.....	12
3.8 Ruokailu	13
3.9 Ulkoleikki	14
4 TUNTEITA JA KAVERISUHTEITA	15
4.1 Tunteet	15
4.2 kaverisuhde	15
4.3 Perhe.....	15
4.4 Kiusaaminen.....	16
4.5 Sairastuminen ja tapaturma.....	16
5 TOIMINTOJA	17
6 NUMEROITA, LUKUJA JA MÄÄREITÄ	18
7 SÄÄ.....	20
8 AJANMÄÄREITÄ	21
9 LINKKEJÄ VAPAASTI KÄYTETTÄVIIN MATERIAALEIHIN	22
LIITE 2	23

1 KUVAKUVAMATERIAALITIEDOSTON KÄYTTÄJÄLLE ☺

Itsensä ilmaiseminen on jokaiselle ihmiselle tärkeää, koko elämän ajan, lapsuudesta lähtien. Itsensä ilmaisemista on kyky kertoa esimerkiksi omista tunteistaan, haluistaan ja toiveistaan. Tämä kyky vaikuttaa ihmisen itsekunnioitukseen, itsenäisyyteen ja omanarvon tunteeseen. Jotta ihminen voi pitää itseään tasa-arvoisena yksilönä muiden kanssa, täytyy hänen pystyä sanoittamaan omia tunteitaan sekä kertomaan mitä hän haluaa tai mistä hän ei pidä. Jos ihminen ei kykene ilmaisemaan itseään, voi hän kokea olevansa arvottomampi kuin muut ja hän voi syrjäytyä sosiaalisen yhteisön ulkopuolelle ja jopa vieraantua siitä. (Von Tetzchner & Martinsen 2000, 15.)

Puhuminen on kommunikointimuodoista yleisin. Puhuminen on usein paras tapa viestiä, mutta aina se ei ole mahdollista. On myös ihmisiä, jotka tarvitsevat kommunikoinnin tueksi puhetta korvaavan kommunikoinnin, kunnes oppivat puhumaan. Puhetta tukevassa kommunikoinnissa käytetään muita kommunikointikeinoja tukemaan ja täydentämään puhetta. (Von Tetzchner & Martinse 2000, 20.)

Manuaaliset-, graafiset- ja kosketeltavat merkit ovat pääluokkia, kun puhutaan puhetta tukevasta ja korvaavasta kommunikoinnista. Graafisia kommunikointikeinoja on tarjolla useita erilaisia, muun muassa piktogrammit, PCS-kuvat, valokuvat, kirjaimet, kaikenlaiset havainnollistavat kuvat sekä konkreettiset esineet. (Heister Trygg 2010, 9.)

Puhetta tukeva kommunikointi tulisi aloittaa selkeillä ja helpoilla kuvilla. Kuvien käyttö tulisi aloittaa säännöllisenä ja jatkuvana arkipäivän eri tilanteissa, jotta lapsen sanavarasto karttuu ja hän oppii eri kuvien merkitykset. Kuvien käyttöä tulee harjoitella vuorovaikutuksessa ja keskustellen, ei pelkästään opetuksellisella tavalla. (Heister Trygg 2010, 96–104.)

Parhaiten toista kieltä oppii vuorovaikutuksessa. Suomea toisena kielenä opiskelevalle lapsella on tärkeää, että hänen tarpeisiinsa ja kiinnostuksensa kohteisiinsa vastataan. Oppimisympäristöllä ja –ilmapiirillä on selkeä merkitys oppimiseen.

Tärkeää on myös aikuisen emotionaalinen läheisyys, saatavilla olo sekä pedagoginen tuki. Varhaiskasvattaja voi muokata ympäristöä ja kiinnittää huomion, jotta suomea osaamaton on laadukkaassa vuorovaikutuksessa. (Halme 2011, 97–98.)

Hyvä kieliympäristö on lasta innostava, kiinnostava ja mielenkiintoa herättävä. Kieliympäristöä tulee muokata ja kehittää jatkuvasti, tarpeiden mukaisesti. Ympäristö antaa kimmokkeen kommunikointirytyksille. Lapsella kielen opetus tapahtuu leikin lomassa. Lapsen leikkiessä, oman kehitystasonsa leikkejä, leikin motivaatio saa lapsen jopa ylittämään osaamisensa ja samalla leikki innostaa lasta kommunikointiin. Varhaiskasvattaja johtaa leikkiä ja on aktiivisesti mukana, jotta lapsi saa laadukasta vuorovaikutusta ja hän oppii kieltä. (Halme 2011, 97–99)

Varhaiskasvattajat tulevat jatkossa työskentelemään, vieläkin suuremmalla todennäköisyydellä kuin nyt, maahanmuuttajataustaisten lasten kanssa. Varhaiskasvattajat ovat avainasemassa, sillä maahanmuuttajataustaisen lapsen menestymiseen vaikuttaa varhaiskasvattajan odotukset lapsen suoriutumisesta (Halme & Vataja 2011, 102).

2 OHJEISTUS

Tämä kuvakuvamateriaalitiedosto on työstetty avuksi varhaiskasvattajan ja suomen kieltä osaamattoman maahanmuuttajataustaisen lapsen väliseen kommunikointiin.

Tähän kuvakuvamateriaalitiedostoon on kerätty kuvia päiväkodin arjen toimista ja tapahtumista. Kuvakuvamateriaalitiedoston kuvat ovat mustavalkoisia ja selkeitä, jolloin niitä voi tulostaa myös ilman väritulostinta. Kuvat kansioon on kerätty internetistä, Papunetin kuvapankista. (www.papunet.fi)

Kuvakuvamateriaalitiedostossa on esimerkiksi yksittäisiä kuvia arjen toimista. Kuvien avulla kieltä osaamaton lapsi paremmin hahmottaa mistä puhutaan. Kuvien avulla lapsi voi myös näyttää mitä hän haluaisi. Esimerkiksi vessaa kuvaava kuva (Kuva 3) näytettäessä lapselle voi samalla rauhallisesti ja selkeästi sanoa; ”Käydään vessassa”. Lapsen näyttäessä varhaiskasvattajalle tätä vessa kuvaa (Kuva 3) ymmärtää aikuinen lapsen tarpeen ja pystyy auttamaan lasta pääsemään vessaan.

Yhteistä ruokailuhetkeä kuvaava kuva (Kuva 4) saa lapsen tietoiseksi siitä, mitä seuraavaksi tapahtuu. Kuvaa näyttämällä on tärkeä jälleen sanoittaa kuvaa ja sanoa vaikka ”Mennään syömään”. Lapset saavat usein päiväkodissa valita mitä haluavat leikkiä. Kuvia, jotka esittävät palapeliä (Kuva 5) tai keinua (Kuva 6) näyttämällä lapsi voi itse näyttää mitä haluaisi tehdä. Varhaiskasvattaja voi esimerkiksi keinun kuvaa (Kuva6) näyttämällä kysyä lapselta: ”Haluatko keinua?”

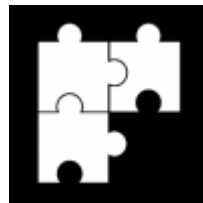
Kuva 3

Kuva 4

Kuva 5

Kuva 6

Kuvat: www.papunet.fi

Käytä kuvia tarvitsemallasi tavalla!

Tässä muutama esimerkki:

- Kuvakuvamateriaalitiedoston käyttäjä voi tulostaa vain tarvitsemansa kuvat.
- Kuvakuvamateriaalitiedostosta voi kerätä muutamia usein tarvittavia kuvia ja laminoida pienistä kuvista nippu esimerkiksi avainrenkaaseen tai avainketjuun, jolloin kuvat kulkevat kokoajan niitä tarvitsevan mukana.
- Materiaalien tulostus ja laminointi kokonaisuudessaan konkreettiseen kansioon, jolloin lapsen on mahdollisuus aina halutessaan käyttää kuvia kommunikoinnin tukena.

Tämä kuvakuvamateriaalitiedosto on jaettu tiedostona, jonka voi tallentaa tietokoneelle tai muistitikulle. Tallennuksen jälkeen käyttäjä voi lisätä kansioon lisää tarvitsemiaan kuvia, kuvasarjoja, sanoja tai vaikkapa kuvitettuja lauluja, jolloin kansio laajenee käyttäjän tarpeiden mukaan.

Kuvia käyttäessä tulisi muistaa

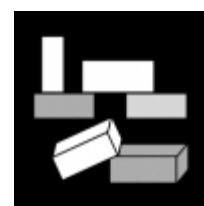
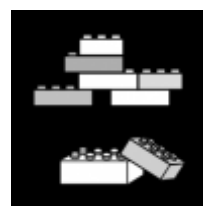
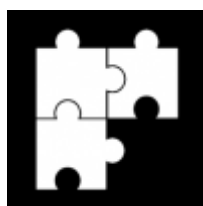
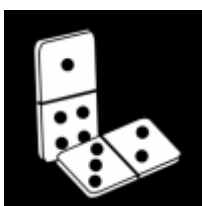
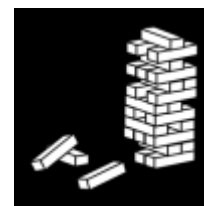
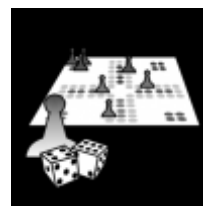
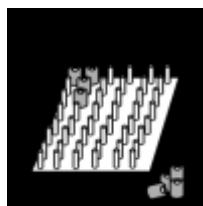
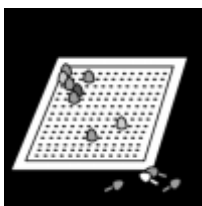
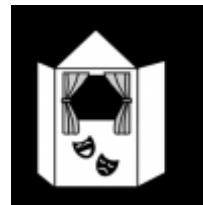
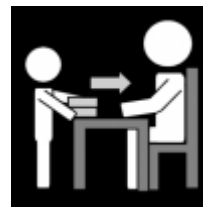
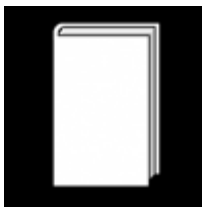
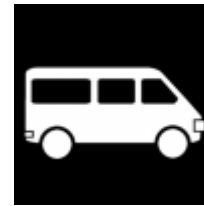
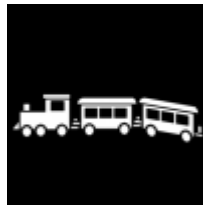
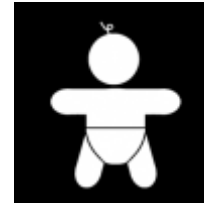
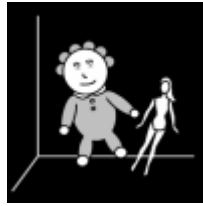
- Lapsen kanssa kommunikoitaessa tulisi kaikkien varhaiskasvattajien käyttää samoja kuvia, jotta lapsi oppii kuvan ja toiminnan yhteyden.
- Taitava varhaiskasvattaja sanoittaa toimintaa ja kertoo mitä lapsen toivotaan tekevän, samalla kun näyttää kuvaa, jotta lapsi oppii kieltä. Pelkkä kuvan näyttäminen ei kehitä lapsen suomenkielen taitoa tai rohkaise lasta kommunikoimaan suomen kielellä.
- Lapsen suomenkielen kehittyessä kuvien tarve vähenee samalla kun toiminnan sanoittaminen syvenee.

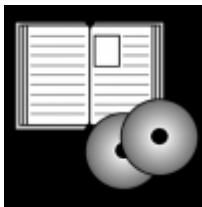
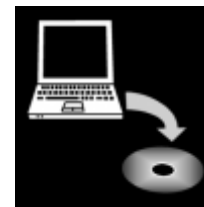
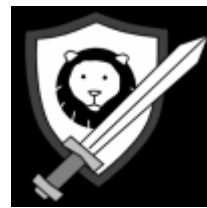
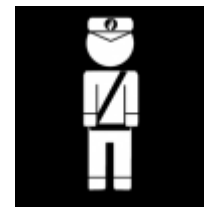
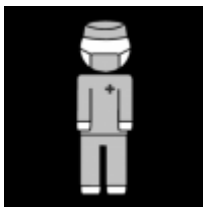
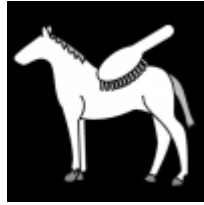
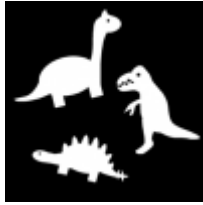
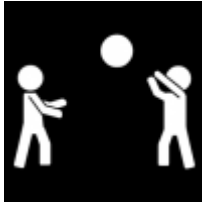
29.5.2016

Marika Lamberg
Nina Ollikkala

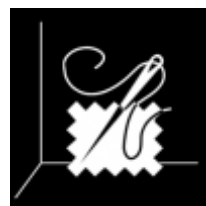
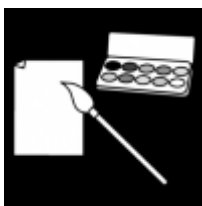
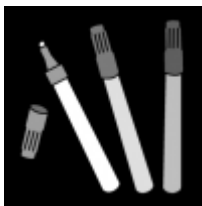
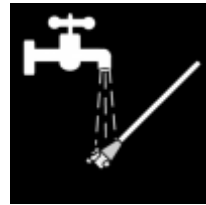
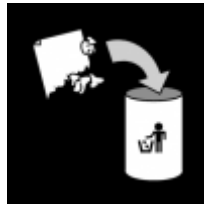
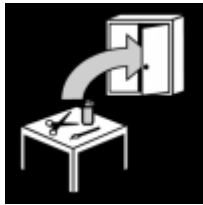
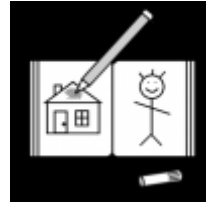
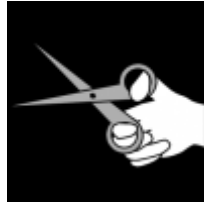
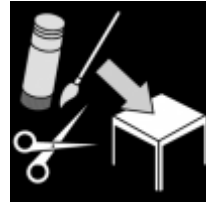
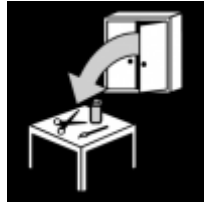
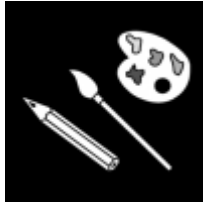
3 PÄIVÄKODIN ARJEN TAPAHTUMIA JA SIIRTYMISIÄ

3.1 Leikki

3.2 Askartelu

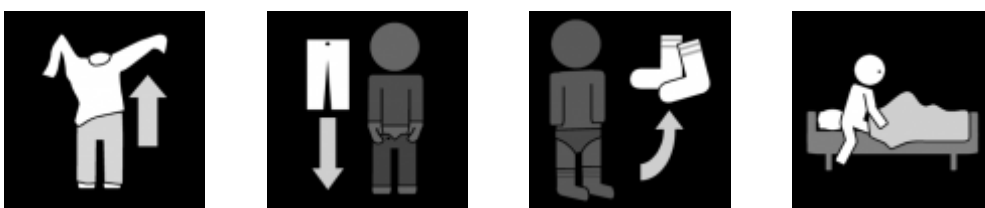
3.3 Musiikki

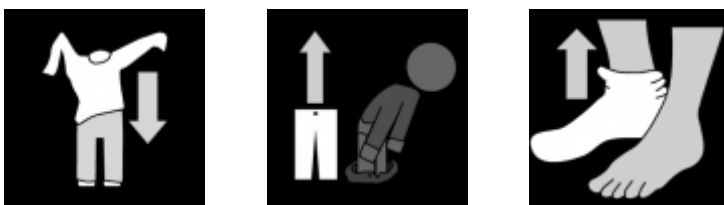
3.4 Wc- käynti

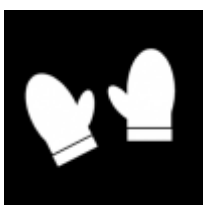
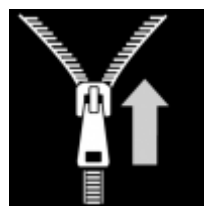
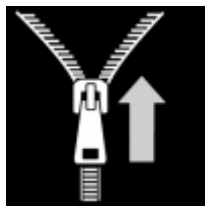
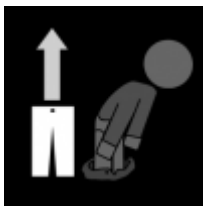
3.5 Riisuuntuminen unille

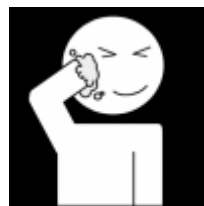
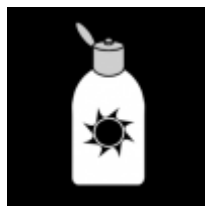
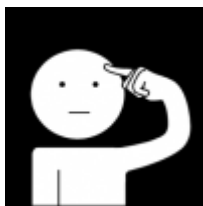
3.6 Pukeutuminen unien jälkeen

3.7 Pukeutuminen ulos

Kesä

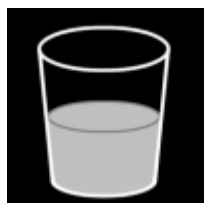
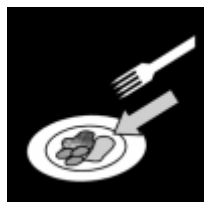
Syksy ja kevät

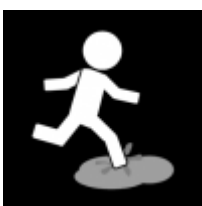
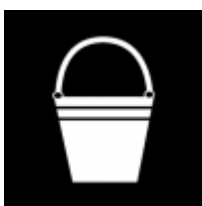
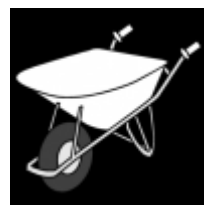
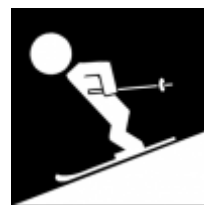
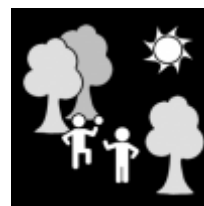
Talvi

3.8 Ruokailu

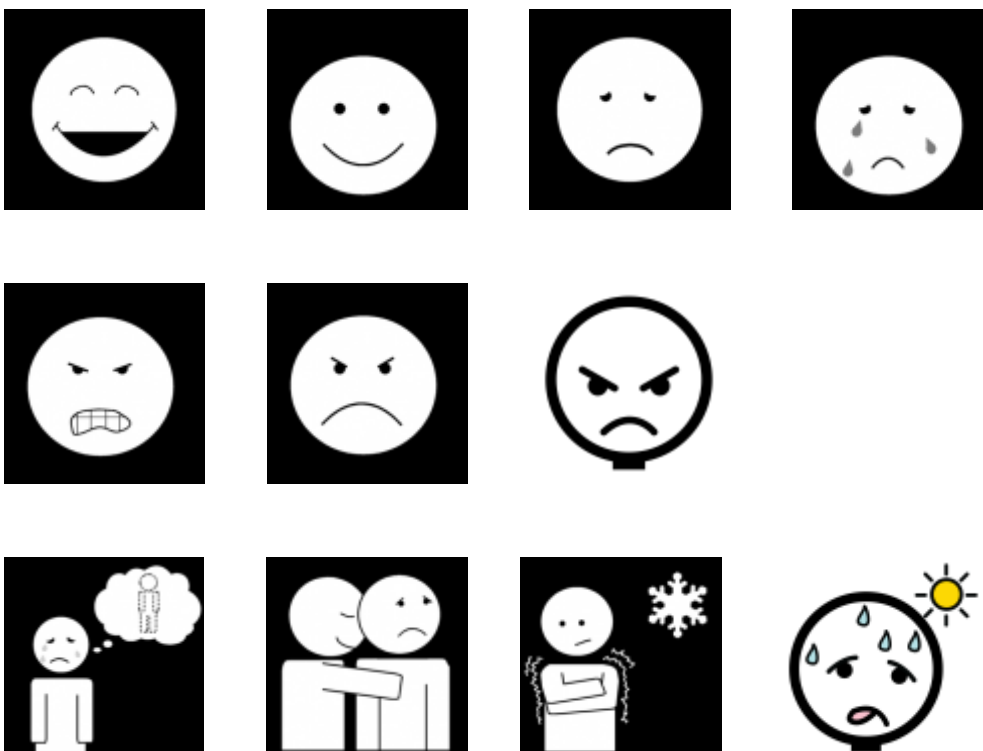

3.9 Ulkoleikki

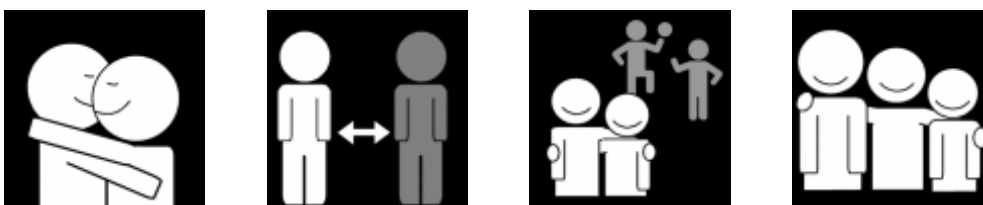

4 TUNTEITA JA KAVERISUHTEITA

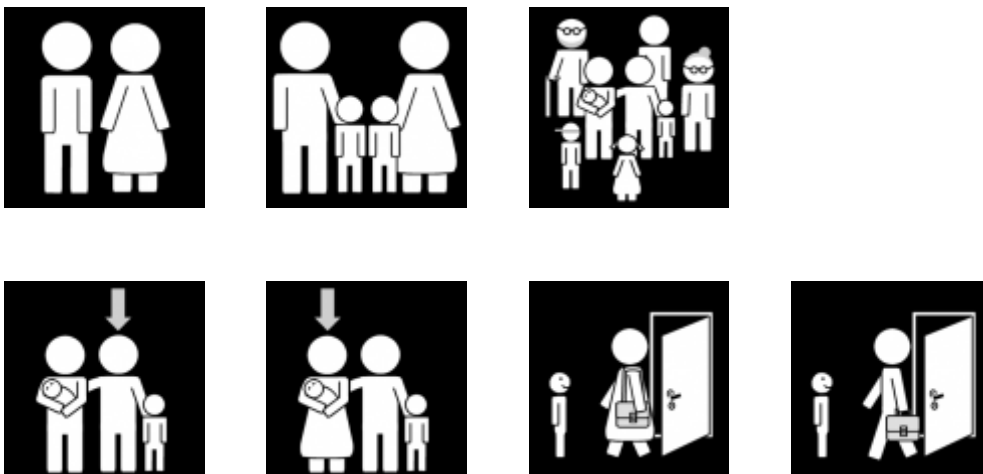
4.1 Tunteet

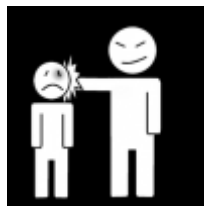
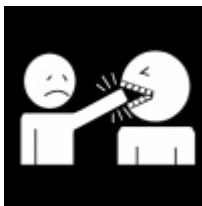
4.2 kaverisuhde

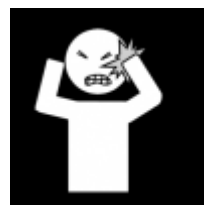
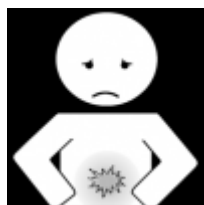
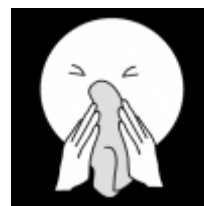
4.3 Perhe

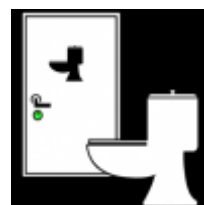
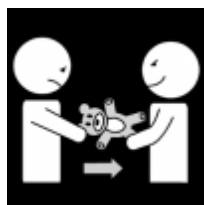
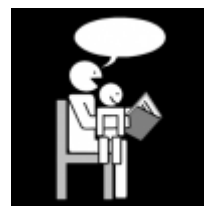
4.4 Kiusaaminen

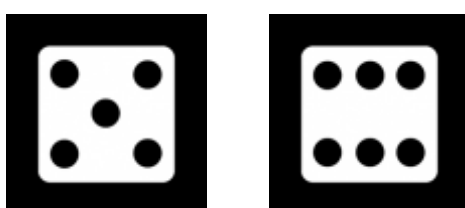
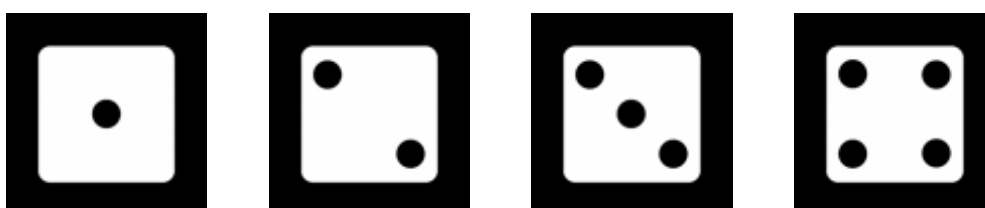
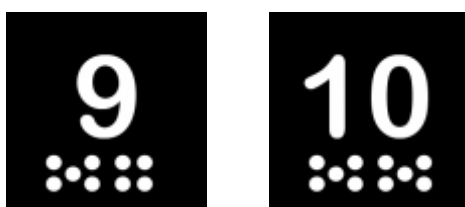
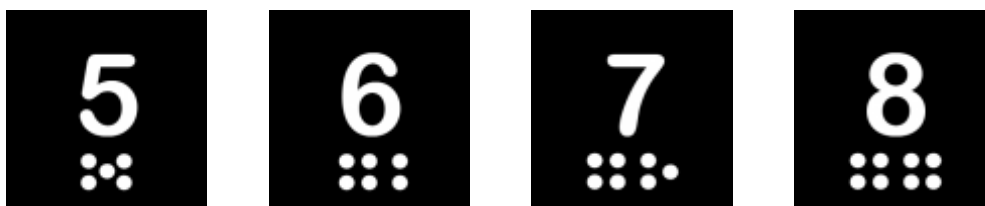
4.5 Sairastuminen ja tapaturma

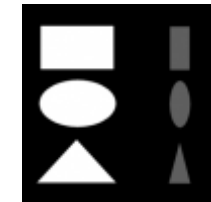
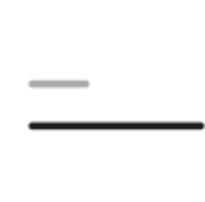
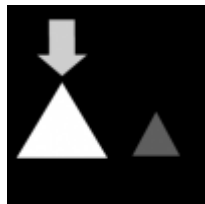
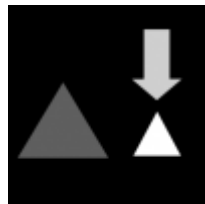
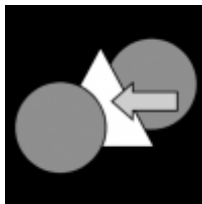
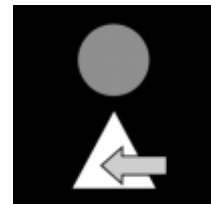
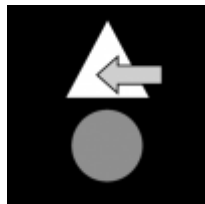
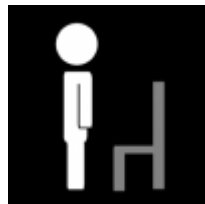
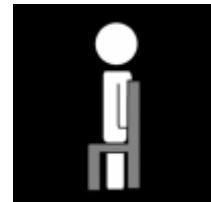
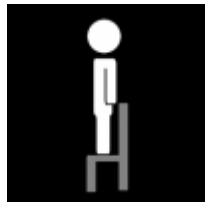
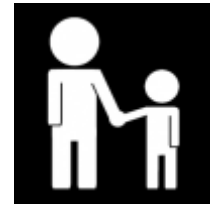
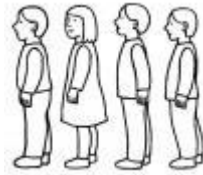

5 TOIMINTOJA

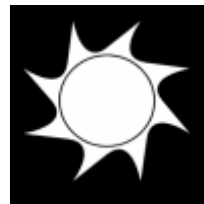
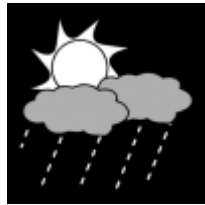
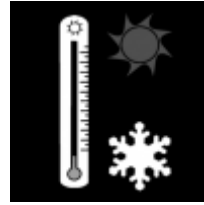
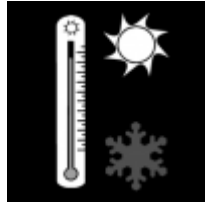
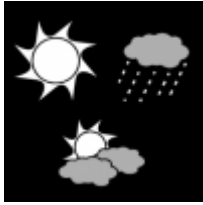

6 NUMEROITA, LUKUJA JA MÄÄREITÄ

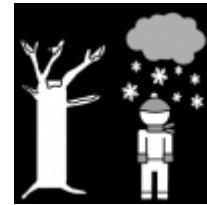
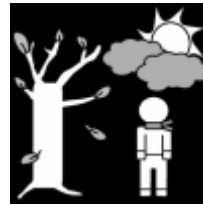
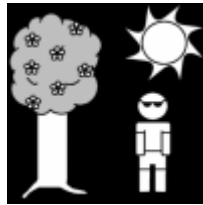
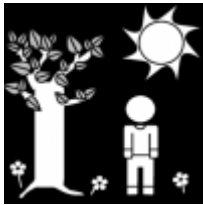
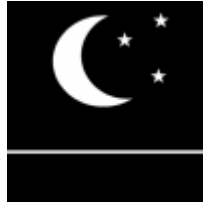
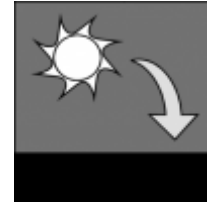
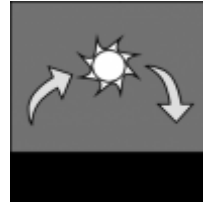
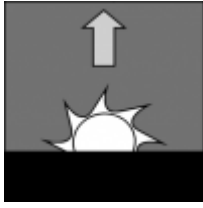

7 SÄÄ

8 AJANMÄÄREITÄ

9 LINKKEJÄ VAPAASTI KÄYTETTÄVIIN MATERIAALEIHIN

Papunet kuvapankki

<http://papunet.net/materiaalia/kuvapankki>

<http://papunet.net/materiaalia/laulut-kuvakortteina>

Mahti tunnekortit

<http://www.kvtl.fi/mahti>

Tunne- ja kaveritaitokortit.

<http://www.mielenterveysseura.fi/sites/default/files/inline/Hankkeet/LAPSETJA-NUORET/tunne-ja-kaveritaito-kortit-tulostusversio.pdf>

LIITE 2

KyselyNetti

Nettikyselyiden toteuttaminen.

Mielipiteitä / palautetta kuvamateriaalitiedostosta / - tiedostosta

Kuvamateriaalitiedoston kuvat on kerätty varhaiskasvattajan ja maahanmuuttajalapsen kommunikoinnin tueksi sekä varhaiskasvattajan työvälineeksi lapsen aloittaessa hoidon päiväkodissa, kun yhteistä kieltä ei vielä ole.

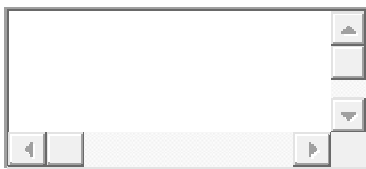
Kiitämme, jos vastaatte vielä seuraavaan kyselyyn.

Voitko hyödyntää valitsemaamme materiaalia työssäsi ? *

kyllä

ei

Jos et voi, kerrotko miksi ?

Oletko hyödyntänyt tätä materiaalia työssäsi jo nyt? *

kyllä

ei

Työskenteletkö juuri nyt maahanmuuttajataustaisten lasten kanssa? *

kyllä

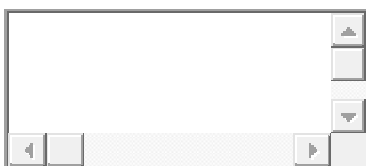
ei

Säästääkö kyseinen materiaali työaikaasi nyt tai tulevaisuudessa? *

kyllä

ei

Kerro, mikä näissä valituissa materiaaleissa on hyvää ja mikä huonoa?

Muu palaute ?

Loppu